

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ПЕРЕКЛАД ТЕКСТІВ АНТРОПОЛОГІЧНОЇ ТЕМАТИКИ:
КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ І ПОБУТОВИЙ ВИМІРИ

Виконала	студентка групи ГФз-311м Кононова Вікторія Валентинівна
Рівень вищої освіти	Другий (магістерський)
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	035 Філологія
Спеціалізація	035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), основна мова – англійська
Керівник	к.ф.н, доц. К. В. Тарасенко

Запоріжжя – 2022

Національний університет «Запорізька політехніка»

Факультет гуманітарний

Кафедра теорії та практики перекладу

Ступінь вищої освіти другий (магістерський)

Спеціальність 035 «Філологія»

Освітня програма (спеціалізація) 035.041 «Філологія (германські мови та літератури (переклад включно)), перша – англійська»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
проф. Приходько А. М.
«___» грудня 2022 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

КОНООВОЇ ВІКТОРІЇ ВАЛЕНТИНІВНИ

1. Тема кваліфікаційної роботи: ПЕРЕКЛАД ТЕКСТІВ АНТРОПОЛОГІЧНОЇ ТЕМАТИКИ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ І ПОБУТОВИЙ ВИМІРИ.

керівник кваліфікаційної роботи Тарасенко Кирил Валентинович, к. філол. н., доцент кафедри теорії та практики перекладу

затверджені наказом закладу вищої освіти від «04» листопада 2022 р. № 361

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи: 16 грудня 2022 р.

3. Вихідні дані до проєкту (роботи): Головко Б. Філософська антропологія. Дельєж Р. Нариси з історії антропології: Школи. Автори. Теорії. Нич Р. Антропологія літератури. Культурна теорія літератури. Фокс К. Спостерігаючи за англійцями. Fox K. Watching the English.

4. ЗМІСТ розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що їх належить розробити): розглянути поняття «текст антропологічної тематики» та визначити його лексичні та граматичні особливості; визначити проблеми перекладу антропологічного тексту та запропонувати дослідницький алгоритм перекладу таких текстів; дослідити особливості відтворення культурних та побутових реалій в текстах антропологічної тематики.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): _____

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
I	Тарасенко К. В., к. філол. н., доцент		
II	Тарасенко К. В., к. філол. н., доцент		
III	Тарасенко К. В., к. філол. н., доцент		
Нормоконтроль	Підгорна А. Б., к. філол. н., доцент		

7. Дата видачі завдання «08» вересня 2022 року.

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів кваліфікаційної роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	вересень 2022	виконано
2.	Розробка завдання на кваліфікаційну роботу	вересень 2022	виконано
3.	Складання календарного плану кваліфікаційної роботи	вересень 2022	виконано
4.	Збирання матеріалу для написання розділів кваліфікаційної роботи	вересень – жовтень 2022	виконано
5.	Підготовка розділу 1	жовтень 2022	виконано
6.	Підготовка розділу 2	листопад 2022	виконано
7.	Підготовка розділу 3	листопад 2022	виконано
8.	Підготовка вступу	листопад 2022	виконано
9.	Написання вступу і загальних висновків роботи	листопад – грудень 2022	виконано
10.	Оформлення кваліфікаційної роботи	грудень 2022	виконано
11.	Нормоконтроль	1-10 грудня 2022	виконано
12.	Рецензування кваліфікаційної роботи	10-12 грудня 2022	виконано
13.	Захист кваліфікаційної роботи	19-20 грудня 2022	виконано

Студентка

_____ Кононова В. В.

Керівник проєкту (роботи)

_____ Тарасенко К. В.

РЕФЕРАТ

КР: 106 с., 4 додатки, 95 джерел.

Об'єкт дослідження – лексичні одиниці, які є культурологічними або побутовими реліями.

Предмет дослідження – специфіка відтворення англомовних культурних та побутових реалій українською мовою.

Мета роботи – виокремлення особливостей текстів антропологічної тематики та дослідженні шляхів перекладу культурологічних та побутових реалій українською мовою.

Методи дослідження – лінгвістичний метод; аналіз суцільної вибірки; контекстуальний аналіз та описовий метод вибраних прикладів; перекладознавчий аналіз перекладацьких трансформацій та оцінки якості перекладу.

У першому розділі кваліфікаційної роботи визначено поняття тексту антропологічної тематики, визначено «культурну реалію» та розглянуто лексичні та граматичні особливості текстів антропологічної тематики. Другий розділ містить аналіз проблемних зон перекладу текстів зазначеної тематики та алгоритм їх подолання. У третьому розділі проаналізовано лексичні та граматичні особливості перекладу тексту К. Фокс «Watching the English», проаналізовано способи перекладу культурних та побутових реалій. У висновках узагальнено результати дослідження.

ТЕКСТ, АНТРОПОЛОГІЯ, КУЛЬТУРНА РЕАЛІЯ, ПОБУТОВА РЕАЛІЯ, НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ ТЕКСТ, НАУКОВИЙ ТЕКСТ, ПЕРЕКЛАД.

ЗМІСТ

Завдання на роботу

Реферат

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ТЕКСТІВ АНТРОПОЛОГІЧНОЇ ТЕМАТИКИ.....	11
1.1. Тексти антропологічної тематики як об'єкт наукової уваги	11
1.2. Лексичні та граматичні особливості текстів антропологічної тематики	15
1.3. Культурна реалія як компонент тексту антропологічної тематики в аспекті перекладу.....	22
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ АНТРОПОЛОГІЧНОЇ ТЕМАТИКИ	30
2.1. Проблемні зони перекладу текстів антропологічної тематики	30
2.2. Алгоритм перекладу тексту антропологічної тематики	33
РОЗДІЛ 3. ПЕРЕКЛАД ТЕКСТІВ АНТРОПОЛОГІЧНОЇ ТЕМАТИКИ: ОСОБЛИВОСТІ ТА СТРАТЕГІЇ	38
3.1. Специфіка перекладу культурно-маркованої лексики.....	38
3.2. Переклад термінів, гендерної та побутової лексики в антропологічних текстах.....	45
3.3. Граматичні аспекти перекладу текстів антропологічної тематики.....	59
ВИСНОВКИ.....	67
SUMMARY	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ.....	82
Додаток А. Тези доповіді «Лексичні особливості текстів антропологічної тематики».....	82
Додаток Б. Тези доповіді «Проблемні поля перекладу текстів	

антропологічної	тематики:	до	постановки	
проблеми».....				86
Додаток В. Побутові та культурологічні реалії соціологічного дослідження К. Фокс «Спостерігаючи за англійцями» та їхній переклад українською.....				90
Додаток Г. Приклади перекладу англійських реалій книги К. Фокс «Спостерігаючи за англійцями»				101

ВСТУП

Діалог культур є реалією сьогоденного глобалізованого світу: і поживавлення та інтенсифікація наукових контактів, і розширення ареалу міжкультурної комунікації, і інтернет-експансія дають можливість людині безперервно і безперешкодно навіть в умовах пандемії та воєнних дій ознайомитися із культурними та побутовими артефактами інших націй. Саме реалії інших культур дають можливість сформувати уявлення про життя інших націй та народів, дізнатися про їхній менталітет та спосіб життя. Навіть такі прагматичні сфери життя як побут, спілкування, буденність, погода, шлюб, побут стають до нас ближче саме завдяки перекладацьким зусиллям. У такому контексті вельми слушною є цитата відомого словацького компаративіста Д. Дюришина про те, що стрімко зростає потяг до обміну духовними цінностями, а переклад при цьому виконує важливу посередницьку функцію [Дюришин 1987, с. 167].

Яскравим прикладом такої міжкультурної комунікації є тексти на антропологічну тематику, які практично не ставали об'єктом комплексного наукового осмислення в Україні. Поодинокі згадки про цей текст можна знайти у роботах Ю. Жлуктенка [Жлуктенко 1978], О. Ковтун [Ковтун 2015], втім, все ж таки в аспекті інтенсифікації міжнародних відносин між Україною та Великою Британією знайомство із антропологічними текстами та їхня популяризація засобами перекладу є доволі важливими задачами сьогодення. Окремим аспектом є також кристалізація наших уявлень про специфіку перекладацьких процесів, релевантних до таких текстів.

Тож **актуальність** цього магістерського дослідження полягає в тому, що в контексті сучасного діалогу культур між Великою Британією та Україною інтерес до антропологічного аспекту життя англійців, зокрема до культурологічного та побутового вимирів є незгасаючим та іманентним. Також важливим є врахування тих засобів, методів та прийомів, які використовують перекладачі при транслюванні культурного коду вихідного

тексту в текст перекладу.

Зв'язок роботи з науковими темами. Кваліфікаційну роботу виконано в межах ініціативної наукової теми кафедри теорії та практики перекладу НУ «Запорізька політехніка» № 06118 «Когнітивно-дискурсивна організація текстового простору міжкультурної (крескультурної) комунікації».

Тема роботи затверджена наказом ректора № 361 від 04.11.2022 р.

Об'єктом дослідження є лексичні одиниці, які є культурологічними або побутовими реліями.

Предметом дослідження є специфіка відтворення англомовних культурних та побутових реалій українською мовою.

Матеріалом роботи слугували лексичні одиниці на позначення різних типів реалій, які взяті із збірника текстів антропологічної тематики за авторством сучасної антропологині та соціологині Кейт Фокс «Watching the English» [Fox 2016] та її українського перекладу «Спостерігаючи за англієцями» [Фокс 2018], який здійснила перекладачка Марта Госовська.

Мета роботи полягає у виокремленні особливостей текстів антропологічної тематики та дослідженні шляхів перекладу культурологічних та побутових реалій українською мовою.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання наступних **завдань**:

- розглянути поняття «текст антропологічної тематики» та визначити його лексичні та граматичні особливості;
- визначити проблеми перекладу антропологічного тексту та запропонувати дослідницький алгоритм перекладу таких текстів;
- дослідити особливості відтворення культурних та побутових реалій в текстах антропологічної тематики.

Методи дослідження: *лінгвістичний метод* – для вивчення стану проблем за темою дослідження; *аналіз суцільної вибірки* – для відбору прикладів, що стали матеріалом дослідження; *контекстуальний аналіз* та

описовий метод – для вивчення та аналізу вибраних прикладів; *перекладознавчий аналіз* – для визначення типів перекладацьких трансформацій та оцінки якості перекладу.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній вперше було розглянуто текст антропологічної тематики як об'єкт наукової уваги та перекладу.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що в ній осмислено поняття «культурна реалія» та «побутова реалія», запропоновано алгоритм перекладу текстів такого ґатунку, узагальнено підходи до перекладу таких текстів.

Практичне значення роботи полягає в тому, що в ній проаналізовано чималу кількість цікавих прикладів та зроблено наукові спостереження, до яких викладачі та здобувачі вищої освіти можуть апелювати під час проходження курсів «Практичний курс основної іноземної мови», «Лінгвокраїнознавство», «Практика перекладу з основної іноземної мови», «Кросс-культурна комунікація», «Порівняльна лексикологія англійської та української мов» та ін.

Перспективою таких досліджень може бути застосування його результатів при подальшому вивченні англomовних текстів антропологічної тематики у їх зіставленні з українськомовними перекладами з метою удосконалення стратегій відтворення антропологічної термінології в процесі перекладу.

Апробація. Основні положення та результати дослідження представлено в доповідях на Науково-практичній конференції «Тиждень науки – 2022» та Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми перекладознавства, текстології і дискурсології» (2022). Концептуальні ідеї знайшли своє відображення в наукових публікаціях «Лексичні особливості текстів антропологічної тематики» [Тарасенко, Кононова 2022, с. 1209–1210] та «Проблемні поля перекладу текстів

антропологічної тематики: до постановки проблеми» [Тарасенко, Кононова 2022, с. 65].

Структура роботи. Вона складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та 4 додатків. Загальний обсяг роботи – 107 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ТЕКСТІВ АНТРОПОЛОГІЧНОЇ ТЕМАТИКИ

1.1. Тексти антропологічної тематики як об'єкт наукової уваги

Текст антропологічної тематики нерозривно пов'язаний із науковим поняттям «антропологія». Згідно з визначенням В. Яковенка, «Антропологія - це наука, що вивчає походження, фізичний і культурний розвиток, біологічні особливості, соціальні звичаї та вірування людства» [Яковенко 2008, с. 70]. Тож не дивно, що власне людина як об'єкт дослідження постає в центрі уваги, а тексти присвячені дослідженню її розвитку, поведінки, людські звичаї/традиції/ритуали постають дедалі частіше в центрі уваги. І на наукову арену сьогодняшніх досліджень виходить текст антропологічної тематики, який ще не став об'єктом комплексного наукового дослідження. Тож надамо робочу дефініцію цього тексту – це науковий або науково-популярний текст, в центрі якого знаходиться людина: її побут, звички, культура та інші виміри її діяльності.

До досліджень антропології, її філософської та літературної інтерпретації, а також її перекладу займалися такі дослідники як С. Оміадзе [Omiadze 2019], В. Табачковський [Табачковський 2001], В. Дяченко [Дяченко 1995], А. Носов [Носов 1939] та багато інших. Такий широкий список ще раз наголошує на постійному невгасаючому інтересі української спільноти до вивчення людської природи та самобутності.

Тексти антропологічної тематики належать до наукового стилю, сферою їхнього використання є наукова діяльність гуманітаристики. Науковий стиль функціонує як норма, що передбачає певний тип організації мовних одиниць. Він характеризується цілісністю і реалізацією у певній формі, яка представлена завершеним мовним твором. Нормативна складова стилю – це результат формалізації, ціннісна його складова відображає

змістову площину текстів [Гніздечко 2005, с. 11].

Згідно класифікації В. Карабана, науковий текст має такі риси як: інформативність, логічність, точність і об'єктивність, а також ясність та зрозумілість. Окрім них виділяють також предметність, узагальнення, однозначність, лаконічність, доказовість, переконливість та ін. До основних мовних засобів належать у такому типі тексту є наступні: абстрактна лексика, символи, велика кількість термінів, схем, таблиць, графіків, зразків-символів, іншомовних слів, наукова фразеологія, цитати, посилання, загальноновживана лексика, безсуб'єктність, безособовість синтаксису, відсутність всього того, що вказувало б на особу автора, його уподобання (емоційно-експресивні синоніми, суфікси, багатозначні слова, художні тропи, індивідуальні неологізми) [Карабан 2004, с. 127].

Розглядаючи тексти антропологічної тематики як суто науковий текст, можемо знайти ці самі риси, що однозначно відносять такі тексти до них. Наприклад, в тексті чітко спостерігається належність до наукового стилю:

1) використовуються терміни (*consumerism, Shipping Forecast, Deviation*);

2) використовуються складні синтаксичні конструкції (*We want to be creative and different, but we're squeamish about 'standing out', and we also want to fit in and belong – so let's join a subculture and all be eccentric in the same way, together*);

3) дотримується логічна послідовність і довідність викладу;

4) твердження є аргументованими та переконливими.

Текст антропологічної тематики генетично споріднений із текстом культурологічної тематики, а отже його жанрова характеристика тяжіє радше до науково-популярного тексту. За своїм призначенням науково-популярні тексти схожі з науковими, але розраховуються вони здебільшого на ширше коло читачів, які не є фахівцями конкретної галузі знань. Головною вимогою для їх створення є доступний, популярний стиль викладу. Дослідником Е. Лазаревичем встановлено, що особливостями науково-популярного стилю

як мовної системи є динамізм, конкретність, образність, суб'єктивно-об'єктивний характер викладу, чим і визначається його лексико-фразеологічне і морфолого-синтаксичні своєрідність: широке використання слів-уявлень і експресивно забарвлених засобів (зокрема метафор, епітетів, порівнянь, перифраз), багатство форм і значень дієслова. [Лазаревич 2001, с. 25].

Якщо проектувати вищезазначені наукові спостереження безпосередньо на об'єкт дослідження в нашій магістерській роботі, а саме: книгу К. Фокс «Спостерігаючи за англійцями» [Fox 2016], можна побачити, що стиль написання тяжіє до науково-популярного. Тут ми можемо побачити дослідження побуту англійців, а саме: їхній сімейний побут та цінності, стереотипи культури, моду, їжу, класовість, роботу, манеру загравань та ін.

Саме завдяки висвітленню таких різноманітних тем та доступності їхнього викладу, ця книга є популярною як серед науковців, так і серед менш обізнаної аудиторії. Авторка неодноразово використовує іронію в описі, що додає емоційної забарвленості тексту. Також активно використовуються риторичні запитання («*what is Englishness?*»), метафоричні висловлювання («*any «snapshot» of English behaviour*») та емоційно забарвлена лексика («*Phew, isn't it hot?*»). Тож не дивно, що ця книга є бестселлером, що дійсно вирізняє її з-поміж інших книг в данному жанрі. Тут ми можемо бачити доволі цікаве синкретичне поєднання і наукового дослідження, і популярної книги, тож не дивно, що це антропологічне дослідження викликало такий доволі потужний читацький інтерес і внаслідок не менш потужний резонанс.

В науково-популярному тексті, зокрема в тексті К. Фокс «Спостерігаючи за англійцями», можна виокремити два мейнстрімні нашарування лексики. Перший шар – це слова-реалії, тобто слова, які належать до національної лексики, не маючи повних аналогів в інших мовах. Виникнення реалій не залежить від наших уподобань, вони зумовлені суспільною необхідністю, позамовними чинниками. Реалії щільно пов'язані з національним колоритом, національною самобутністю. Другий шар лексики

– це лексика буденності, яка сама по собі має ознаки культурологічного виміру, проте описує побут та звичаї народу. Саме тому в назві нашої роботи окреслено побутовий та культурологічні виміри, оскільки вони мають пряме відношення до текстів антропологічної тематики.

Також науково-популярний характер нашого тексту дає можливість пов'язати його із явищем літературознавчої антропології. Доволі цікавим та корисним в цьому контексті є спостереження В. Ізера, який писав: «Що таке літературна антропологія?», розмірковуючи над пояснювальним і дослідницьким вимислом, позиціонував сам вимисел як центральну фігуру літературної антропології [Ізер 2001, с. 82]. Більш ранній його текст містить таку принципову в цьому аспекті думку: «коли в процесі вигадування подвоєна реальність стає знаком себе самої, мимоволі відбувається перехід меж її визначеності. Вигадка як акт – це завжди переступання межі», завдяки якому можна «побачити наявне за відсутнім і відмітити відсутнє, вказуючи на наявне» [Ізер 2001, с. 84].

Тож до структури тексту такого жанру, варто додати, що майже кожен із текстів антропологічної тематики містить своєрідну інформаційну прогалину, яку намагаються заповнити різними гіпотезами. За словами Л. Тарнашинської, до характерологічних особливостей цього тексту, варто додати суб'єктивність як одних із проявів художності такого тексту. Звичайно, питома вага такого компоненту тексту доволі мала, але гіпотетичність, домислювання або ж заповнення смислових лакун є його ознаками [Тарнашинська 2008, с. 74].

Отже, об'єднання антропології культури із знаннями про літературу може «привести до глобальнішого пізнання правил, що керують людськими суспільствами, і збагатити дослідницьку палітру кожної із дисциплін» [Тарнашинська 2008, с. 98]. Розставляючи крапки над «і», а саме: чим же насправді є антропологія літератури, В. Ізер, по суті, заакцентовується на концептуальній відмінності між «пояснювальною» фікцією науки і так само фікцією, але «відкриваючою» – художньої творчості [Ізер 2007, с. 67].

Однак тут виникає цікаве запитання про з'ясування взаємозалежності: тож насправді література є документом для антропології чи антропологія – документом для культури? Це риторичне запитання, на яке намагається дати відповідь аналітична антропологія літератури.

Дослідник В. Подорога говорить про аналітичну антропологію літератури, обґрунтовуючи відкритість до змін літературної антропології: «Аналітична антропологія – не дисципліна, що синтезує те чи інше знання про людину ... вона оперує набором аналітичних інструментів, притаманних кільком методам» [Подорога 2006, с. 221].

Таким чином, тексти антропологічної тематики наразі є актуальними та перспективними для дослідження. Антропологічний текст належить радше до науково-популярного стилю, оскільки переплітається з літературознавчим, культурологічним, побутовим, філософським та багатьма іншими вимірами. Його жанрова синкретичність, здатність вбирати в себе чималу кількість цікавої та корисної інформації є певними маркерами успіху серед потенційних читачів.

Зокрема привертає увагу нашарування і культурологічної лексики и побутової, які мають статус реалії. І переклад цих лексичних явищ з англійської мови на українську є доволі цікавим лінгвістичним явищем з урахуванням лексичних та граматичних особливостей таких текстів, про що піде мова в наступному підрозділі.

1.2. Лексичні та граматичні особливості текстів антропологічної тематики

Текст антропологічної тематики з лексичної точки зору є явищем, яке, безсумнівно, варте наукової уваги. Це зумовлено, насамперед тим, що його жанрова парадигма має гетерогенний характер: він поєднує в собі риси і наукового тексту з огляду на точність, інформативність, логічність та

об'єктивність; і науково-популярного тексту, де фактаж розбавлено наближеними для рівня розуміння читача текстовими пасажами пояснювального характеру; і культурологічного, публіцистичного або ж соціологічного тексту, де наявні текстові пасажі відповідної тематики та стилістики.

Як бачимо, тексти антропологічної тематики провокують чималий інтерес до їхнього вивчення, оскільки вони поєднують в одному текстовому просторі впливу різні стихії:

1) по-перше, науковий характер тексту із притаманними йому точністю, логічністю та системністю зумовлює наявність великої кількості різних термінів та терміносполучень;

2) по-друге, комунікативний, діалогічний характер тексту зумовлює як широкий тематичний діапазон (абстрактні поняття, ритуали, реалії та ін.), так і есеїстичність, діалогічність (риторичні запитання, метафори та ін.).

Така амбівалентність і зумовлює подальші дослідницькі перспективи як-от: визначення жанрової приналежності таких текстів, лексичні та граматичні особливості тексту та інші філологічні цікавинки, що варті наукових рефлексій.

Текстам антропологічної тематики притаманні інформативність, логічність, точність і об'єктивність, а також ясність та зрозумілість. Точне слововживання в текстах антропологічної тематики забезпечується знанням системи лексичних значень, розмежуванням значень багатозначного слова, слів-синонімів, омонімів, паронімів. Багатозначні слова виступають у текстах наукового стилю лише в одному чітко визначеному контекстом значенні, завдяки чому досягається однозначність висловлювань [Подорога 2006, с. 277].

Однією із лексичних ознак текстів антропологічної тематики є наявність так званої «лексики буденності», поява якої зумовлена саме тематикою таких текстів. Нагадаймо, що в текстах антропологічної тематики йдеться про людські звички, їх традиції, опис життя з біологічної точки зору, або ж

повсякденність та буденність життя. З останньої третини ХХ ст. повсякденність набула статусу об'єкту вивчення в історії, соціології, філософії, культурології тощо, втім на сьогодні в гуманітаристиці не існує єдиної концепції повсякденності.

Отже, одна з проблем у «науковій території» повсякденності – сама дефініція. Ймовірно, як пише П. Берк, проблеми дефініції постають через те, що історики вступають на незнані раніше терени [Берк 1987, с. 83]. Ця «дуже дивна», за висловом О. Золотухіної-Аболіної, повсякденна сфера, що безпосередньо оточує людину, виявляє її культурну заданість і наповненість, була практично відсутня як предмет самостійного дослідження в історії наукової думки аж до ХХ ст. і лише нині входить у стадію апології і постає як тема наукового дослідження, потребуючи історико-філософської емансипації. Повсякденність – це життя в цілому, усі життєві реалії, це буденне, природне середовище, актуальне «тепер» і «тут» буття людини, що включає в себе весь спектр її особистісних виборів. Людина, з розмаїттям її потреб та інтересів, є висхідним пунктом осмислення історії та культури повсякденності [Золотухіна-Альбіна 1998, с. 197].

На сьогодні не існує чіткого визначення, що таке повсякденність. Її предметність видається самозрозумілою; більшість авторів, які пишуть про повсякдення, не пояснюють свого об'єкту дослідження, ототожнюючи її зі звичайним щоденним життям, способом життя, з тим, що роблять зазвичай люди, з побутом, з приватним життям, неофіційною/непублічною сферою буття тощо, тобто йдеться про різні сторони «життєвого світу» людини.

Повертаючись до тексту К. Фокс та лексичних його ознак, то доцільно приділити увагу термінам. Англомовні терміни текстів антропологічної тематики поділяються на однокомпонентні та багатоконпонентні або складені. До однослівних термінів відносяться прості або непохідні (однокореневі): *courtship, dancing, divination, education*; похідні, утворені від однокореневих слів і афіксів: *etiquette, folklore, games*; складні, що мають у своєму складі не менше двох коренів: *bodily adornment community*

organisation, cooperative labour, decorative art. До багатокomпонентних або складених термінів відноситься термін *postnatal care community organisation, cooperative labour, decorative art* [Fox 2018].

Більш розгорнуту класифікацію термінів відповідно до їхньої структури надає А. Суперанська [Суперанська 2012, с. 98]. Терміни поділяються на:

1) терміни-слова (виражені єдиним словом): *calendar, cooking, cosmology, courtship, dancing, divination, education, eschatology, ethics, ethnobiology, etiquette, feasting, folklore, games, gestures, government, greetings, hairstyles, medicine, mourning, music, mythology, numerals, obstetrics, surgery, tool making, trade, visiting* [Суперанська 2012, с. 98];

2) терміни-словосполучення (серед них розрізняють вільні словосполучення і зв'язані словосполучення): *athletic sports, bodily adornment, cleanliness training, decorative art, dream interpretation, faith healing, food taboos, funeral rites, gift-giving, kin-groups, luck superstition, penal sanctions, , religious rituals, residence rules, sexual restrictions, soul concepts, status differentiation* [Суперанська 2012, с. 98];

3) багатокomпонентні терміни: *age-grading, division of labour, propitiation of supernatural beings, kinship nomenclature, modesty concerning natural functions, fire-making, weaning and weather control* [Суперанська 2012, с. 98].

Наступним характерним лексичним компонентом текстів антропологічної тематики є реалії. Як правило, на їхнє формування впливають такі екстралінгвістичні фактори як народні звичаї й традиції, відкритість суспільства до діалогу з іншими культурами, навіть суспільна ідеологія. Завдяки всім цим, і не лише цим, факторам, у певного народу формуються й збагачуються певні звички, що в свою чергу знаходить відображення в мові у вигляді культурних реалій. Варто зазначити, що відсутність зумовленого будь-якими обставинами діалогу культур значним чином ускладнює розуміння цих реалій при відтворенні іншомовних текстів.

Реалії, які мають відношення до антропологічної тематики є одними з найбільш уживаних у текстах будь-якої національної літератури. Таким чином, вони є одним з тих побутових компонентів, завдяки яким найповніше передається національний колорит. Повертаючись до тексту К. Фокс «Спостерігаючи за англійцями», можемо знайти такі приклади реалій: *Englishness* (англійськість), *'U and Non-U'* («верхи» й «неверхи»), *fish and chips* (риба з картоплею фри), *after-work-drinks* (похід на пиво) і т.д. [Fox, 2016].

Інформативність текстів антропологічної тематики, спрямованість таких текстів на повідомлення особливого когнітивного характеру, позначаються на специфічній структурі їх речень, чий когнітивний зміст в більшості випадків сконцентровано у неозначено-особових та безособових реченнях, а також в розповідних реченнях, побудованих з використанням дієслова та його іменних форм в активному чи пасивному стані, а також інфінітивних, герундіальних чи партиципіальних конструкцій, з особливим функційним навантаженням розділових знаків, зокрема, коми. Наприклад: *It is well known...* (Як відомо...), *that seems to me* (мені здається), *It has been estimated that ...* (нідраховано, що...), *it often feels* (часто відчувається), *to put it simply* (Простіше кажучи) [Fox 2016].

Окрім лексичних особливостей у тексті знайдено чимало і граматичних властивостей, притаманних тексту антропологічної тематики. Приміром, пасивний стан дієслова в текстах вживається в тих випадках, коли особа, що виконує дію, невідома або коли вважають за непотрібне її згадувати. Думка, виражена пасивним станом, підкреслює, що не зазначена особа-агент дії [Каушанська 2009, с. 227]. Наприклад: *It has been estimated that...*; *Yes, but they say it's going to clear up this afternoon*; *It must be said that many of my foreign informants...*; *It has been said that the main difference...* [Fox 2016].

Дослідник В. Карабан, класифікуючи граматичні проблеми перекладу наукових текстів, вирізняє труднощі, зумовлені розбіжностями в будові мов, у наборі їхніх граматичних категорій, форм та конструкцій; труднощі,

пов'язані з різним обсягом змісту подібних у двох мовах форм і конструкцій [Карабан 2001, с. 217]; труднощі, викликані наявністю граматичних явищ у мові тексту оригіналу, що мають відмінні від відповідних граматичних явищ мови перекладу функціональні характеристики [Карабан 2001, с. 217]; а також труднощі, пов'язані з граматичними явищами, що мають різні частотні характеристики та викликані розбіжностями в мовностилістичних нормах текстів мовами оригіналу й перекладу. [Карабан 2001, с. 217]

Звісно, що термін «граматична трансформація» потрібно розуміти умовно, як аналітичну процедуру, що врівноважує розбіжності між неспорідненими мовами в процесі перекладу.

Категорію стану в текстах антропологічної тематики доцільніше розглядати як різнопланове явище, що має когнітивно-комунікативне значення: різноманіття некатегоріальних форм пасиву в такого типу текстах пояснюється варіативністю застосування засобів передавання одного й того ж змісту, тобто мова йде про функціональні синоніми, які вважаємо засобом структурної різноманітності наукового дискурсу. До прикладу: *it may only be used as a greeting...; ... are delivered in dialect; hats are being worn; will be delivered i m.n.* [Fox 2016].

В текстах антропологічної тематики спостерігається широка варіативність іменних форм. Інфінітив – одна з трьох іменних форм дієслова, які існують в англійській мові. Інфінітив не має категорії часу, способу дії, числа та особи, тому не може виступати присудком англійського речення. Інфінітив сполучається з прямим додатком без прийменника та може визначатися прислівником.

В сучасних текстах антропологічної тематики генетичні риси інфінітиву вплинули на його функцію: передавати інформацію про те, що тільки буде зроблено або повинно бути зроблене людиною. Вивчення інфінітиву та інфінітивних конструкцій було предметом дослідження таких лінгвістів як В. Карабан [Карабан 2001, с. 178], В. Каушанська [Каушанська 2003, с. 56], Л. Верба [Верба 2010, с. 23], Г. Золотава [Золотава 1998, с. 94],

Н. Карпчук [Карпчук 2000, с. 47].

Основними засобами передачі інфінітивних конструкцій є підрядні речення, причому інфінітив зазнає трансформацій, найбільш частотною з яких видається заміна безособової форми на особову: замість інфінітиву в перекладі з'являється дієслово-присудок.

Інфінітивна конструкція з прийменником *for* відтворюються за допомогою підрядних речень з іменником чи займенником: *I sometimes think it is a shame for her to spend so much money this way*. Також розберемо інший приклад: «*Among English women, it is understood that to be a 'good gossip' requires more than a lively tone and attention to detail* [Fox 2016] – Англійкам добре відомо, що «правдива плітка» потребує значно більше, ніж жвавий тон та увага до деталей» [Фокс 2018]. При перекладі в наведеному прикладі замість інфінітивної конструкції було вжито підмет.

Труднощі, які виникають в результаті перекладу герундіального комплексу, полягають, головним чином, в тому, що якщо його підмет виражено іменником, його можна прийняти за сполучення іменника з дієприкметником. Синтаксичний аналіз речення дозволяє точно встановити, чи є слово герундієм або дієприкметником. Наприклад: *Singing in the shower is his biggest joy* [Fox 2016].

Щодо особливої ролі коми в текстах антропологічної тематики, слід зазначити: міжмовна відстань та асиметрія мовних картин світу суттєво впливає на різницю у вживанні цього розділового знака в англійській та українській мовах. До прикладу: англійське речення «*The English are rightly renowned for our use of understatement, not because we invented it or because we do it better than anyone else but because we do it so much*» [Fox 2016] перекладено як «Англійці законно вважаються вправними знецінювачами, але не тому, що ми винайшли знецінювання, і зовсім не тому, що ми знецінюємо найкраще, а тому, що ми так часто вдаємося до знецінення.» [Фокс 2018]. При перекладі відтворено знаки української пунктуації, які суттєво відрізняються від оригіналу. Ком у реченні стало більше, саме

речення значно розширилось за рахунок додатку *«що ми знецінюємо найкраще та що ми так часто вдаємося до знецінення»*.

Розширення чи звуження інформації в антропологічному тексті залежить від синтаксичних паттернів, створених за допомогою коми як одного з продуктивних способів членування Інформації. Кома може мати так званий роз'яснювальний характер, що при перекладі спонукає до реставрації в текстовій тканині сполучникового зв'язку, з використанням прийому додавання.

Таким чином, проаналізувавши тексти антропологічної тематики з лексичної та граматичної точки зору, ми знайшли ряд особливостей, притаманних таким текстам. Стосовно лексичних особливостей, таким текстам притаманні інформативність, логічність, точність і об'єктивність, а також ясність та зрозумілість, наявність великої кількості термінів та реалій, а також культурно-маркованої та побутової лексики. Окрім лексичних особливостей у тексті знайдено чимало і граматичних властивостей, притаманних тексту антропологічної тематики. А саме: вживання пасивного стану, інфінітивних конструкцій, складних речень, тощо. Отже, тексти антропологічної тематики мають чималу кількість особливостей, що пов'язують їх з науковим текстом.

1.3. Культурна реалія як компонент тексту антропологічної тематики в аспекті перекладу

Розглянемо декілька точок зору визначення терміну «реалія», що укорінилися в традиційному мовознавстві. У «Словнику лінгвістичних термінів» О. Ахманової реалію визначено як «різноманітні чинники, що вивчаються зовнішньою лінгвістикою, такі як державний устрій даної країни, історія та культура даного народу, мовні контакти носіїв цієї мови і т. д. з точки зору їх відображення в даній мові; предмети матеріальної культури»

[Ахманова 1966, с. 54].

У перекладознавчій науці термін «реалія» є відносно новим – його використання у дослідницьких працях зафіксоване лише у 50-х рр. ХХ сторіччя (до того були широко вживаними позначення «побутовий термін» та «побутовізм» [Зорівчак 1989, с. 47].

Важливий внесок у розробку та вивчення поняття «реалія» зробили болгарські дослідники С. Влахов та С. Флорін. У їх спільній монографії «Неперекладне у перекладі» вони ідентифікували реалію як «слова або словосполучення, які називають об'єкти, характерні для життя (побуту, культури, соціального й історичного розвитку) одного народу і чужі для іншого народу; будучи носіями національного та/або історичного колориту, вони, як правило, не мають точних відповідників (еквівалентів) у інших мовах і, отже, не піддаються перекладу на загальних засадах, потребуючи окремого підходу» [Влахов, Флорін 1980, с. 47]. Крім того, ними було уточнено специфіку вживання поняття «реалія» в таких семантично близьких позначеннях як «безеквівалентна лексика», «варваризм», «локалізм».

Вдома українська вчена Р. Зорівчак в монографії «Реалія і переклад» ідентифікувала проблеми мовних реалій та прийоми їх відтворення іншими мовами, зазначивши, що під реалією як перекладознавчим терміном слід розуміти «моно-і полілексемну одиницю, основне лексичне значення якої вміщає традиційно закріплений за нею комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови-сприймача» [Зорівчак 1989, с. 49].

Дослідниця А. Берман пропонує цікавий та неоднозначний підхід до вивчення реалій. Він зводить вибір тих чи інших перекладацьких стратегій при відтворенні безеквівалентної лексики до сфери перекладацької етики. Берман вважає, що причиною невдалого перекладу є саме намагання перекладача нав'язати тексту іноземної культури етноцентричну доместикацію, тобто, надмірне одомашнення іншомовного тексту: «загалом, під маскою відтворення відбувається систематичне ігнорування самотності іншомовного тексту» [Berman 1992, с. 5].

Вдалим перекладом, на його думку, є намагання обмежити це етноцентричне ігнорування: він спрямований на «відкриття, діалог, схрещення, децентрування» [Berman 1992, с. 4]. В такий спосіб він позначає чужеродність іншомовного тексту. Тож, на думку А. Бермана, намагання відтворити безеквівалентну лексику та культурні реалії шляхом підбору відповідників у лінгвокультурі цільової мови позбавляє оригінал культурної індивідуальності та підпорядковує його лінгвокультурі цільової мови.

Вчений Л. Венуті оперує термінами «доместикація» і «форенізація», які позначають асиміляцію перекладеного тексту в культурі цільової мови і наскільки він зберігає ознаки початково притаманної йому культурної специфіки. Так, під доместикацією слід розуміти застосування надмірної кількості національно-маркованого вокабуляру для відтворення колориту іншої лінгвокультури – своєрідна асиміляція вихідного тексту під традиції й норми цільової мови. Під форенізацією наводиться збереження лексичних одиниць, що позначають поняття чужої культури [Venuti 1998, с. 35].

Згідно з концепцією запропонованою Венуті, перекладач повинен звертатись під час перекладу до джерела лінгвокультури, що відображає культурні норми носіїв вихідної мови. З цього виходить, що головне завдання перекладача – вірно їх відтворити, зберігаючи як значення, так і іншомовний колорит [Venuti 1998, с. 10]. Як бачимо, важливим фактором у перекладі на сьогоднішній день є адекватне відтворення культурних реалій, оскільки воно дозволяє зберегти самобутність вихідного тексту та збагатити цільову мову новими лексичними одиницями.

Інший англійський теоретик перекладу А. Лефевр підкреслював важливість мовних особливостей аудиторії іноземних читачів, а також самого тексту. Він вважав, що норми перекладу змінюються залежно від того історичного періоду, коли виконується переклад. Вибір стратегії перекладу – доместикації чи форенізації – може, своєю чергою, вплинути на суспільні та культурні тенденції в суспільстві того чи іншого часу.

Однак найтипівішою, за А. Лефевром, є все ж таки доместикація –

«адаптація оригіналу до конкретної ідеології чи мистецьких смаків аудиторії». Ідеологія в теорії А. Лефевра набуває потрібного вираження: як ідеологічна настанова самого перекладача, що виражається в елементі суб'єктивності під час сприйняття оригіналу; як ідеологія влади, що реалізується у вимогах цензури; як ідеологія цільової читацької аудиторії, яка зумовлюється ідеологією влади і всім соціокультурним контекстом епохи [Lefevre 1992, с. 17].

Дослідивши вищезазначене, ми можемо пов'язати феномен реалії з історією та культурою тієї чи іншої нації. Саме історико-культурний аспект у найширшому розумінні покладений в основу класифікацій реалій, з яких, однієб з найбільш вдалих є класифікація С. Влахова та С. Флоріна.

Погоджуючись з існуючою класифікацією реалій, Р. Зорівчак пропонує власну, більш орієнтовану на перекладознавчий ракурс дослідження, класифікацію реалії. На її думку, реалії слід розрізняти за історико-семантичним та структурним критеріями [Зорівчак 1989, с. 70–72].

За першим критерієм дослідниця виокремлює власне реалії та історичні реалії. Під власне реаліями розуміються ті слова, у яких наявний референт у реальному житті: коломийка, трембіта, Halloween, bagel тощо. Історична реалія – «семантичні архаїзми, які внаслідок зникнення референтів входять до історично дискантної лексики, втративши життєздатність»: опришки, Коліївщина, luddites, the Black and Tans тощо [Зорівчак 1989, с. 70–71].

За структурним критерієм реалії, на думку Р. Зорівчак, поділяються на реалії-одночлени (*вечорниці, кобзар, a tau pole, a beefeater тощо*), реалії-полічлени номінативного характеру (*троїсті музики, курна хата, a Yorkshire pudding, a soap opera тощо*) та реалії-фразеологізми (*лоба забрити, дбати про скриню, to reach the woolsack тощо*) [Зорівчак 1989, с. 71].

Крім того, популярними є класифікації за лексико-семантичним принципом. Приміром, П. Ньюмарк пропонує типологію «cultural words», які фактично є реаліями. Дослідник розрізняє наступні групи культурно-специфічних слів (реалій): 1. Екологія. Матеріальна культура (артефакти):

їжа; одяг; споруди й міста; транспорт. 2. Соціальна культура. 3. Організації: Політичні і адміністративні. 4. Релігійні. Мистецькі. 5. Звички і поведінка [Newmark 1988, с. 97].

Що стосується перекладацької практики, то тут Р. Зорівчак пропонує розрізняти явні та приховані реалії. Останні є досить складними для відтворення, адже вони, хоч «начебто мають відповідники у мові сприймачі, але співвідносні денотати у позамовні дійсності дуже відрізняються між собою» [Зорівчак 1989, с. 72].

Крім вищезазначених перекладознавців, у вітчизняній дослідницькій практиці проблемами перекладу реалій також займалися, І. Лощенова [Лощенкова 1998] та В. Нікішина [Нікішина 2001], Т. Погрібна [Погрібна 1978], О. Лотоцька [Лотоцька 2000] та Л. Собчук [Лощук 2006] та багато інших. Як бачимо, реалії є доволі широким полем для дослідження та вивчення особливостей перекладу такої культурно-маркованої лексики. З цього можна зробити висновок, що вивчення реалій передбачає доволі перспективну дослідницьку діяльність.

Стосовно перекладу даних культурних одиниць можна сміливо назвати його одним з найскладніших аспектів для перекладача. Багато дослідників-перекладознавців, зокрема А. Попович [Попович 1980], В. Коптілов [Коптілов 2003], С. Влахов та С. Флорін [Влахов, Флорін 1980] та інші вважають реалії одними з «проблемних зон» перекладу.

З одного боку, відтворення реалій є справжнім професійним викликом ждя перекладача. Проте з іншого боку, варто зазначити, що саме завдяки перекладу текстів, насичених реаліями, уможливлується жвавий діалог культур та збагачення цільової мови новими лексичними одиницями. Вважаючи, що переклад реалій – «це справа не тільки перекладацької техніки, але й перекладацького мистецтва» [Зорівчак 1989, с. 84], Р. Зорівчак наголошує на тому, що цей процес вимагає від інтерпретатора певних навичок та хисту, серед яких вона називає, перш за все, глибоке знання реалій [Зорівчак 1989, с. 84].

Перекладач має не тільки добре знати унормовану мову оригіналу, але й бути фахівцем з лінгвокультурології, історії та сучасного життя певної нації. «Справа ускладнюється тим, що в тексті оригіналу реалія часто сприймається як щось звичне, органічне, рідне для тих читачів, яким текст призначений. Звідси – дилема: або показати специфіку і впасти в екзотику або звичність і втратити специфіку. Це протиріччя може здолати лише досвідчений перекладач, що добре знає побут і історію, відчуває зображувальні можливості вписаного у художній текст слова і, водночас, глибоко опанував рідну мову в усіх її діалектах, говірках тощо» [Зорівчак 1989, с. 85].

Отже, визначення та класифікація реалій є складною лінгвістичною проблемою, яка постає у фокусі наукової уваги багатьох сучасних науковців. Не менш важливою є перекладознавча проблема відтворення реалій іншими мовами. Навряд чи мова тут може йти про переклад, адже у більшості випадків прямі відповідники словам-реаліям оригінальної мови відсутні у мові перекладу. Тому варто говорити про відтворення реалій, з урахуванням їх національної, культурної, історичної специфіки. Переклад тісно пов'язаний з культурою. Розглядаючи цей взаємозв'язок, В. Комісаров говорить про явище «перекладу в культурі» і «культурі в перекладі» [Комісаров 1978, с. 126].

Переклад дає можливість знайомства з творами літератури інших народів і з їх культурою в цілому, сприяють поширенню іноземних культурних цінностей і розвитку національних культур і літератур. Саме культурні фактори створюють складнощі в перекладі, а іноді можуть бути в принципі не дійсними для перекладу.

Перекладачеві за родом своїх занять здебільшого доводиться мати справу саме з тими фактами, на яких загострює увагу концепція лінгвокраїнознавчої відносності: прагнучи звести до мінімуму інформаційні втрати при перекладі, перекладач іноді переконується, що це завдання нездійсненне через неподільності міжмовних і міжкультурних розбіжностей.

Подібного роду культурні асоціації називають «фоновими знаннями», «культурним значенням», культурним компонентом значення і т. п. Вони вивчаються етнолінгвістикою та лінгвокраїнознавством, чийі наукові нароби становлять великий інтерес для теорії і практики перекладу.

Одна з головних завдань перекладача полягає в максимально повній передачі змісту оригіналу. Відмінності в системах мови оригіналу і мови перекладу і особливості створення текстів на кожній з цих мов у різному ступені можуть обмежувати можливість повного збереження в перекладі змісту оригіналу. Завдання перекладача – якомога повніше витягти в оригінальному тексті інформацію, для чого він повинен володіти фоновими знаннями, які мають «носії» вихідного мови [Гаращенко 2018; Добренко 2009]. Тому успішне виконання функцій перекладача передбачає всебічне знайомство з історією, культурою, літературою, звичаями, сучасним життям та іншими реаліями народу, що говорить на вихідній мові. Задля кращого відтворення інформації, транслятору необхідно знати та вміти застосовувати на практиці при перекладі певні «правила». Іншими словами, основною вимогою до повноцінного перекладу є знання перекладачем реалій або конкретних умов життя і побуту країни, з мови якої здійснюється переклад.

Існує межа, поріг доцільності, за яким передача своєрідності буде зайвою. Справа в тому, що в світі існує величезна безліч одиничних, специфічних предметів, явищ і понять, і спроба передати своєрідність може виявитися безглуздою. При перекладі значна частина «особливого» залишається за бортом. Це неминуче і не слід вважати цю втрату несумісною з адекватним перекладом. Так само необхідно підкреслити суб'єктивний характер цього явища, так як в комунікації з перекладом джерело і адресат є носіями різних мов, різних культур. Одні і ті ж мовні знаки можуть викликати у них суперечливі асоціації, біля витоків яких лежать національні традиції, освіта, інтереси, соціальні обмеження і інші.

Реалізація мети перекладу – передача повідомлення в комунікації – в значній мірі залежить від обсягу інформації, асоційованого у адресата з

відповідними мовними одиницями. Це добре знають досвідчені перекладачі. Якщо занадто великий розрив між інформацією, що надходить і накопиченими знаннями, зв'язок між ними не встановлюється, розуміння не досягається. Таким чином можна зробити висновок, що перекладреалій є доволі специфічним явищем, яке вимагає від перекладача повного розуміння взємозв'язку між двома культурами.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ АНТРОПОЛОГІЧНОЇ ТЕМАТИКИ

2.1. Проблемні зони перекладу текстів антропологічної тематики

Визначаючи проблемні зони при перекладі текстів антропологічної тематики, ми ідентифікували безліч різноманітних факторів. Обов'язковою умовою повноцінного перекладу будь-якого спеціального тексту, особливо науково-технічного є повне розуміння його перекладачем. Адже якщо перекладач вдається лише до автоматичного відтворення терміну, не проникаючи у саму його сутність, та не знає семантичних та культурних процесів – це може призвести до появи помилок при перекладі.

Наукові тексти антропологічної тематики є доволі репрезентативними для аналітичного осмислення як лінгвістами, так і перекладознавцями, і літературознавцями. Оскільки текст антропологічної тематики розповідає читачеві про людину, її побут, звички та традиції, зрозуміло і природньо, що цей текст є культурно-маркованим текстом, а отже містить культурно-марковану лексику (реалії).

Важливим для розуміння даних текстів є наявність певних труднощів при перекладі, певної специфіки та адаптації вихідного тексту. Зазвичай, лексичні особливості текстів залежать від типу наукового тексту, в нашому магістерському дослідженні було проаналізовано тексти антропологічної тематики відомої антропологині та соціологині К. Фокс «Watching the English» [Fox 2016] та їхні переклади, здійснені львівською перекладачкою М. Госовською [Фокс 2018]. Тож усі подальші приклади ми будемо брати саме з цієї збірки текстів та їхні переклади.

Найбільшу складність в процесі перекладу даного тексту антропологічної тематики складають: по-перше, переклад реалій. Наприклад, *gentlemen's clubs* (клуб джентельменів) даний приклад вдало ілюструє

еквівалентний переклад, адже в нашій культурі також використовується це значення, тому для читача воно постає цілком зрозумілим.

Інший приклад – *office-party* (корпоратив) – чудово ілюструє приклад еквівалентного перекладу, який постає зрозумілим для культури українського читача.

При перекладі виразу *toe-wrestling* перекладачка М. Госовська віддає перевагу стратегії форенізації – «Боротьба на пальцях ніг». Поняття «боротьба» або «реслінг» знайоме нашому українському читачеві, але в британському варіанті мови повний вираз *toe-wrestling* не має свого українського еквіваленту. Тож тут варто було б дати посилання в англомовному тексті, а внизу сторінки – надати пояснення цієї реалії. Розглядаючи проблему реалій при перекладі, виходимо перед усім з того, що в тексті майже всі реалії – стильотворчі засоби, сприяють створенню національного колориту, який завжди є складником стилю.

Другим проблемним полем є переклад термінів антропологічної тематики. Наведемо приклади декілька з них: *faith healing, food taboos, funeral rites, gift-giving, incest taboos, inheritance rules, kin-groups, luck superstition, penal sanctions, personal names, population policy, postnatal care, pregnancy usages, age-grading*. Ця термінологія потребує і знання мови, і знання контексту у перекладача та вимагає занурення в антропологічні студії і навіть іноді консультування із фахівцями з цієї галузі щодо правильності перекладу того чи іншого терміну.

Третім проблемним полем є переклад складних граматичних конструкцій. Інформативність текстів антропологічної тематики, спрямованість таких текстів на повідомлення особливого характеру, не можуть не вплинути на структуру їхніх речень. Це проявляється у неозначено-особових та безособових реченнях, а також в розповідних реченнях, побудованих з використанням дієслова та його іменних форм в активному чи пасивному стані, а також інфінітивних, герундіальних чи партиципціальних конструкцій.

Наприклад: *He gave me the wrench* (Він дав мені гайковий ключ); *Business letters are usually written on special forms* (ділові листи зазвичай пишуться на спеціальних бланках); *talking about the patterns* (говорячи про візерунки); *suitable reason for watching satellite television* (підходящий привід для перегляду супутникового телебачення); *taking calls* (відповідати на дзвінки).

До труднощів перекладу належить і переклад пасивного стану, і переклад безособових конструкцій (інфінітив, герундій та дієприкметник), і переклад модальних дієслів.

Наприклад: *When we arrived in any unfamiliar culture, I was to look for regularities and consistent patterns in the natives' behaviour, and try to work out the hidden rules – the conventions or collective understandings – governing these behaviour patterns.* В цьому випадку перекладач має справу із науковим текстом, який рясніє такими конструкціями та не тільки передавати граматичну специфіку, але й не втратити смисл тексту.

Перекладач має не тільки добре знати унормовану мову оригіналу, але й бути фахівцем з лінгвокультурології, історії та сучасного життя певної нації. Справа ускладнюється тим, що в тексті оригіналу реалія часто сприймається як щось звичне, органічне, рідне для тих читачів, яким текст призначений. Тут постає важкий вибір: або показати специфіку та культурну екзотику, або буденність і втратити специфіку. Для зменшення незрозумілості іноземного тексту для читачів, доместикація є доволі прозорим, швидким у прочитанні, та адаптованим видом перекладу. В той час як форенізація є перекладеним текстом, у якому навмисне ігноруються особливості культури мови перекладу, натомість зберігаються особливості мови оригіналу. Необхідно постійно знаходити баланс між мовами перекладу та оригіналу, бо певні норми можуть у різних мовах кардинально відрізнятися одна від одної, що безумовно впливає на зміст тексту та його сприйняття. Це протиріччя може здолати лише досвідчений перекладач, що добре знає побут і історію, відчуває зображувальні можливості вписаного у

текст слова і, водночас, глибоко опанував рідну мову в усіх її діалектах, говірках тощо.

Протягом тисячоліть формуються традиції та звичаї, які передаються з покоління в покоління. Кожна держава відрізняється своєю унікальністю, своєю специфікою розвитку. Тому не дивно, що для кожного народу притаманні спеціальні слова, дослівний переклад яких не можливо знайти у іншій культурі. Саме вони передають колорит та самобутність кожного народу.

Таким чином, перекладач має не тільки добре знати унормовану мову оригіналу, але й бути фахівцем з лінгвокультурології, історії та сучасного життя певної нації. Справа ускладнюється тим, що в тексті оригіналу реалія часто сприймається як щось звичне, органічне, рідне для тих читачів, яким текст призначений. Звідси – дилема: або обрати стратегію «доместикації» або стратегію «форенізації»: це протиріччя може здолати лише досвідчений перекладач, що добре знає побут і історію, відчуває зображувальні можливості вписаного у текст слова.

2.2. Алгоритм перекладу тексту антропологічної тематики

Якщо головним завданням перекладу є забезпечення еквівалентності як «спільності змісту текстів оригіналу і перекладу», то перекладу текстів антропологічної тематики, слід приділяти особливу увагу, оскільки саме вони визначають інформаційний зміст спеціального тексту, організуючи, структуруючи і кодуючи спеціальну інформацію.

Для того, щоб відтворити складну культурно-обумовлену лексику, до якої відноситься антропологічна, слід розробити алгоритм, який дозволить опрацювати таку лексику належним чином та зрештою знайти найбільш прийнятний варіант її перекладу.

По-перше, необхідно обрати стратегію перекладу тексту, яка буде

напрямую залежати від жанру оригіналу та його специфіки. Жанрова приналежність тексту та його прагматична спрямованість мають опинитися у фокусі уваги перекладача для більш адекватної передачі лексики.

У сучасному перекладознавстві прийнято виділяти два основних методи перекладу: комунікативний і семантичний. Комунікативний переклад спрямований на урахування при перекладі комунікативних установок оригіналу і має на меті справити на читача майже таке саме враження, що й твір [Newmark 1998, с. 25–27]. Основний акцент при такому перекладі слід робити на повідомленні читачеві (реципієнтові). До прикладу, можна було перекласти реалію «*тид*» як «*кухоль*». Концептуально значення залишилось би без змін, проте значно спростило б сприймання тексту читачем. Не кожна людина активно використовує слово «гуртка» у побуті, що може спантеличити реципієнта.

Семантичний переклад спрямований на лінгвальне забезпечення адекватності і точності перекладу. Він враховує семантичну й синтаксичну обмеженість у співвідношенні з щодо відтворення особливостей оригінального тексту у перекладі і намагається точно відтворити контекстуальний зміст оригіналу. При застосуванні семантичного методу головним є значення першотвору, його автор і задум. Звичайно, при перекладі перелічені методи можуть сполучатися в межах цілого тексту або його частини.

За словами відомої дослідниці з перекладознавства С. Фірузкухі, «головним пріоритетом має бути визнання культурних досягнень по відношенню до тексту вихідної мови, і повага до всіх інших країн та їхніх культур» [Firoozkoohi 2010].

Вона наголошує, що при перекладі культурно-маркованих реалій можуть бути використані дві полярні стратегії – трансференція (або прямий переклад, що фактично відноситься до стратегії форенізації) або компонентний аналіз (фактично, стратегія доместикації). Перший підхід передбачає збереження національного колориту, а акцентує на самобутності

культури, але практично виключає відтворення основної думки та не сприяє встановленню процесу комунікації. Однак другий підхід, фактично, виключає культурну специфіку, але відтворює основну думку, оскільки базується на віднайденні спільних лексичних компонентів для мов оригіналу та перекладу [Firoozkoobi 2010].

По-друге, після того, як ми визначились із жанром та обрали найбільш вдалу стратегію перекладу – необхідно приділити окрему увагу лексиці оригіналу. Для відтворення еквівалентної лексики слід застосовувати такі прийоми як прямий переклад, підбір контекстного відповідника, генералізацію/конкретизацію та інші.

Для перекладу безеквівалентної лексики вдаються до калькування, описового перекладу, заміни, вилучення. Зокрема, описовий метод перекладу дуже широко використовується в книзі «Спостерігаючи за англійцями».

Приклади, зазначені в Додатку Г (№ 1–2) вказують на використання описового перекладу, адже перекладач трансформує та адаптує текст антропологічної тематики для читачів.

Також, задля збереження національного колориту та культурної специфіки тексту, використовують такий метод як перекладацька примітка. Його сутність полягає у тому, щоб донести до читача закладений автором зміст без надмірного втручання у канву оригінального тексту. Такі примітки допомагають прояснити історичні та побутові реалії, жаргонізми та деякі побутові речі та явища, відсутні в мові перекладу.

По-третє, варто враховувати поєднання підібраного еквіваленту в сюжетну основу оригінального тексту. Задля цього варто враховувати декілька важливих параметрів – стилістику тексту та часовий простір подій описаних в оригіналі. Наприклад, вживання архаїчних термінів у соціально-побутовому тексті було б недоречним (за виключенням випадків, де в тексті дійсно описуються історичні події окремого періоду), оскільки це б значно ускладнило розуміння реципієнтом вихідного тексту.

Для перекладу лексичних одиниць, таких як корпоративні, географічні

назви у тексті активно використовується транскодування мови: див. приклад номер 3 у Додатку Г. При перекладі був використаний прийом транслітерування, слово вихідної мови передається по літерах: *Nike* – «Найк», *Coca-Cola* – «Кока-кола», *McDonald's* – «МакДональдз», *Disney* – «Дісней».

Шляхом транскодування (здебільше адаптивного транскодування, транслітетації) перекладаються інтернаціональні слова. Також цей спосіб перекладу використовують при передачі міжнародних термінів і терміноелементів латинського та грецького походження, зокрема, тих, що слугують засобами позначення кіноапаратів, їх частин, а також інших реалій.

За С. Флориним і С. Власовим у практиці перекладу зустрічаються такі засоби передачі реалій: транскрипція (транслітерація); переклад (заміни); приблизний переклад (відповідність за родом та видом; функціональний аналог; опис, пояснення, тлумачення; контекстуальний переклад [Флорин, Власов 1980, с. 88]. До прикладу, можемо побачити, що в перекладі М. Госовської нерідко транскодування і калькування використовуються одночасно: *Rule-making* (*Встановлення правил*) або у контекств «*Which brings us, inevitably, to the problem of globalisation*». – «*І тут ми опиняємося віч-на-віч з проблемою глобалізації*». Калькування, як перекладацький прийом, є основою перекладу великої кількості різноманітних запозичень, що виникають в міжмовній комунікації в тих випадках, коли застосування транскрибування є неприйнятним. Однак калькування як перекладацька трансформація зустрічається рідше, ніж транскодування. Калька є словом, його окремим значенням, зворотом, запозиченням з інших мов, що з'являється завдяки перекладу (як правило, за частинами). В данному прикладі словосполучення *Rule-making* перекладено калькуванням: *встановлення правил*. Так перекладачка успішно зберігає основну думку, що заклалась автором тексту.

Вибір способів та прийомів перекладу термінів (в першу чергу, це стосується складних за структурою та семантичними зв'язками термінів

словосполучень) визначається фактором адресата перекладу. Завжди необхідно враховувати, для кого саме здійснюється відповідний переклад. У випадку, якщо переклад тексту з зазначеними одиницями призначено представникам широкого загалу або пересічним громадянам, такі одиниці передаються шляхом опису або із застосуванням описового перекладу хоча б одного незрозумілого слова.

Підсумовуючи, зазначимо, що переклад культурно-маркованої лексики або культурних реалій антропологічної тематики – доволі складне завдання для перекладачів, оскільки воно вимагає на лише знання двох мов, але й широку ерудицію й обізнаність у культурних контекстах, звичках і побуті, історії конкретного народу. Відповідно, слідування алгоритму опрацювання такої лексики допоможе у виборі найадекватнішого варіанту.

Як бачимо, можна вдаватись до двох методів перекладу реалій. Варто мати на думці, що тексти антропологічної тематики належать до наукового, науково-популярного жанру, а не художнього. Саме завдяки цьому фактору перекладач має відтворювати першоджерело доцільними методами: еквівалентним – прямий переклад та/або безеквівалентним – калькування, описовий переклад.

РОЗДІЛ 3

ПЕРЕКЛАД ТЕКСТІВ АНТРОПОЛОГІЧНОЇ ТЕМАТИКИ: ОСОБЛИВОСТІ ТА СТРАТЕГІЇ

3.1. Специфіка перекладу культурно-маркованої лексики

Як було зазначено у попередньому Розділі 2.1, вибір стратегії перекладу ускладнюється іншомовним культурним полем та труднощами перекладу культурних особливостей іншого народу. Тому вибір стратегії перекладу лексичної складової тексту є доволі специфічним завданням. Для нашого дослідження було обрано антропологічну працю К. Фокс про коди розмов та правила поведінки «Спостерігаючи за англійцями», яка є світовим бестселером. В цьому розділі ми цитуватимемо саме англійський [Fox 2016] та український [Фокс 2018] варіанти цієї книги.

В аналізованому тексті ми знайшли достатньо велику кількість цікавих лексичних прикладів, яку перекладачка М. Госовська доволі вдало переклала українською мовою та спромоглася відтворити культурний контекст. Проте більш детально в цьому розділі ми зупинимось на окремих випадках, які привернули нашу увагу. В аналізованому тексті авторка використала багато ідіом та сталих виразів, культурний контекст яких доволі складно відтворити для широкого кола читачів.

Стосовно лексичного рівня, варто зазначити, що вокабуляр вихідної мови значно відрізняється від вимови та граматики оригінального тексту, оскільки люди свідомо обирають і вживають ті чи інші слова. Як приклад можна відмітити доволі цікавий варіант перекладу ідіоми «*dutch courage*» (голландська хоробрість, хоробрість, отримана від алкогольного сп'яніння) як «фронтіві п'ятдесят грам для відваги». В даному виразі дуже вдало вдалось відтворити той сенс, який закладався у вираз атором книги. Завдяки додаванню у вираз національного колориту (для українського читача), а саме використання відповідної ідіоми при перекладі, текст перекладу набуває

певної національної забарвленості. Адже український читач не має уявлення про голландську мужність, проте добре знає значення виразу «*фронтові 50 грам*». При перекладі М. Госовська використовує таку стратегію перекладу як доместикація. Таким чином читач знаходить більше спільного з англійською культурою та краще розуміє основну думку першотвору.

Вислів «*rules they have learnt to obey*» переданий образним виразом «*правила вросли їм понід шкіру*». Тут при перекладі використано таку трансформацію як смисловий розвиток, адже вираз стає відразу зрозумілим для читача та додає певної «цікавинки» до тексту. Перекладачка вдається до доместикації при перекладі. Аналогічно з попереднім прикладом, М. Госовська при перекладі використовує сталий вираз, що вирізняє фразу від зазначеної в оригіналі. Так авторка наповнює звичайний, «сухий» текст оригіналу своєрідною «радзинкою», яка робить текст більш емоційно забарвленим та цікавим для читання.

Вислів стосовно різниці культур британців та англійців «*because although there may be a great deal of overlap between these cultures, they are clearly not identical*» влучно доповнений фразеологізмом і переданий як «*ці культури хоч і «через дорогу навприсядки», та вони точно не є ідентичними*». Фразеологізм «через дорогу навприсядки» означає «дуже далекий або ніякий родич». З метою додання яскравості й характерності, підкреслення використання застарілих виразів перекладачка використовує вираз, гіпотетично притаманний жителям західної України – львівську говірку. Проте цей вираз може бути незнайомим для жителів східних та центральних регіонів. З цього можна зробити висновок, що такий приклад доместикації не є доволі вдалим.

Як бачимо, у проаналізованих прикладах перекладачка здебільшого використовує доместикацію. Проте чи завжди це гарне рішення? Думається, що при такій стратегії перекладу може втрачатись колоритна самобутність вихідного тексту. З одного боку, така інтерпретація може змінити першочерговий смисл тексту та опустити культурні та побутові особливості

народу. Проте з іншого боку, використовуючи таку стратегію, інтерпретатор може наблизити розуміння та сприймання іншої культури саме через наближення понять та аналогії при викладі. Форенізація в цьому плані не може донести до реципієнта наалогію образу при викладі матеріалу. Отже вибір стратегії перекладу залежить від перекладача та його мети: чи то наблизити читача з викладом першотвору, чи то зробити текст більш зрозумілим для сприйняття.

Наступний приклад, що привернув нашу увагу: *«to achieve the required degree of embarrassed, stilted incompetence»* – «*щоб досягти відповідного рівня незграбності та накрохмаленої штивності*». Даний приклад відтворено за допомогою доместикації. Тут перекладачка вдається до смислового розвитку (*stilted* – пишномовний, не накрохмалений), а також до конкретизації (*incompetence* – некомпетентність, не штивість). Завдяки цим прийомам при перекладі вдається зберегти смисл першотвору та водночас урізноманітнити лексику. Більше прикладів наведено у Додатку В, приклади 48, 54, 93, 100.

Також, при перекладі Марта Госовська використовує образні, відповідно, дотепні епітети, метафори й ідіоми. Розглянемо лише деякі з них: *«Introductions should be performed as hurriedly as possible...»* – «*Відрекомендуйтеся похапцем...*» – в цьому прикладі використано смислову заміну (похапцем – поспішаючи), яка урізноманітнює лексичну складову тексту. При перекладі використано доместикацію, що завдяки використанню фразеологізму «похапцем», робить текст більш знайомим та звичним для українського читача. Таким чином перекладачка знову ж таки робить текст більш цікавим з точки зору сприйняття та урізноманітнює науковий жанр викладу, роблячи його належним до науково-популярного, тобто більш доступного для широкої аудиторії.

В наступному прикладі *«The most hateful of all names in an English ear is Nosy Parker»* – «*Англіїцям вуха в'януть від одного лиш імені – допитливої Варвари*» М. Госовська замінює англійського образного персонажа *Nosy Parker* на *Допитливу Варвару*, яка є знайомою для українського читача, на

відміну від першої. Таким чином перекладачка спрощує сприйняття тексту, при цьому зберігаючи першочерговий смисл. Така заміна є доволі вдалою, адже вона зберігає образність та робить текст більш цікавим для сприйняття. Як бачимо, при інтерпретації перекладачка використала доместикацію.

Звернемось до наступного прикладу: «... *it also allows nosey-parker anthropologists to formulate their prying questions in such a roundabout manner as to bypass the privacy rules*» – «... завдяки цьому правилу язикаті Хвеськи, тобто антропологи, можуть так хитро-мудро сформулювати свої каверзні питання, що ніяким способом не порушують правила приватності» у ньому вже відома нам *Nosy Parker* при перекладі перетворюється на *язикату Хвеську*. Виходячи з контексту, М. Госовська перекладає вже зазначений вище образ відповідним еквівалентом, що має на меті спростити розуміння книги читачем, при цьому зберігаючи образність та емотивність вихідного тексту. В даному прикладі, знову ж таки, було використано доместикацію.

У прикладі «*with suitably dysfunctional marriages*» – «сімейне життя яких дало тріщину» перекладачка використовує смисловий розвиток при інтерпретації та перекладає його сталим виразом, поширеним в українській мові. Так звичайному читачу стає простіше та цікавіше зрозуміти написане. Використавши доместикацію при перекладі, авторка вдало відтворила сталі вирази українською мовою, які були б знайомими для звичайного читача.

У наступному реченні використано доповнення – «*як стрик на Великдень*» замість оригінального виразу «*perverse habits*», яке використовується, коли кажуть про людину, яка одягнулася недоречно та занадто вбралася. Замість еквівалентного перекладу М. Госовська додає усталені вирази та робить текст більш адаптованим та «живим» у прочитанні: «*These perverse habits give us a good excuse to moan and grumble about being too hot, cold or wet*» – «Однак схиблені звички одягатися як стрик на Великдень служать чудовим виправданням для постійних нарікань та скиглінь – то ми змерзли, то ми змокли, то нам гаряче». При перекладі було використано доместикацію, а також трансформацію смислової заміни та

заміни частин мови. Аналогічний спосіб перекладу реалій можна знайти у Додатку В під номером 17, 45, 50, 78, 89.

При інтерпретації Марта Госовська щиро ділиться з читачами своїм багатим словниковим запасом, самобутньою українською лексикою. Її переклад є дуже вдалим та надихаючим та захоплює вже з перших сторінок: «... *pink shoes with amusing snaffle-shaped buckles on them ..., but which now, under the withering gaze of Madame Style-Police, seemed rather silly and hildish*» – «рожевими туфлями з ефектними пряжками-трензелями ..., але спонеляючий погляд мадам, – тої, що Модна Критикиня, – миттю перетворив їх на дитячі черевички дурбецала». В наведеному прикладі цікавим було відтворення еквіваленту слова *Madame Style-Police*. М. Госовська знайшла цікавий відповідник «Модна Критикиня», який є своєрідним смисловим розвитком. Так перекладачці вдається замінити образ, що є усталеним та знайомим для англійського читача, на образ, більш зрозумілий та дотепний для українського читача. Аналізуючи дану інтерпретацію, ми визначили, що авторка вдається до доместикації при перекладі. Такий спосіб перекладу допомагає читачеві знайти більше спільних рис з оригіналом.

Як бачимо, при перекладі проаналізованих лексичних одиниць було використано такі лексичні трансформації як смислова заміна, описовий переклад та генералізація. Перекладаючи ідіоми найпоширенішою трансформацією є смислова заміна, адже так авторка передає відповідний сенс тексту-оригіналу, завдяки зрозумілим для читача сталим виразам.

У тексті також широко застосовується синонімічний переклад, адже таким чином М. Госовська вдало відтворює смисл реалії, еквівалент якої відсутній в українській мові. Розглянемо декілька прикладів: в англійському варіанті вживається словосполучення «*embarrassment rules*». В українському варіанті використовується словосполучення варіант «*Правила бентеги*». Як бачимо, перекладачка вдалася до синонімічного перекладу слова *embarrassment*, оскільки першочергове значення цього слова –

сором'язливість. Розглянемо інший приклад, слово «tribal» Госовська переклала як «племінний», хоча основне значення його «родовий, родинний». Таким чином перекладачка наголошує на вірності давнім традиціям, які можуть здатись навіть застарілими для звичайного читача; можна сказати, що в українській адаптації книги використано емпфузу. Інші приклади наведені в Додатку В, приклади 5, 13, 14, 21, 22, 33.

Аналізуючи лексичну складову книги «Спостерігаючи за англійцями», варто приділити окрему увагу термінам, які знаходять широке застосування на сторінках книги. Здебільшого перекладачка використовує еквівалентний переклад односкладових (*divination* – *розвиток*, *joking* – *жартома*, *language* – *мова*, *surgery* – *операція*) та двоскладових (*cleanliness training* – *дотримання чистоти*, *community organisation* – *організація суспільства*, *cooperative labour* – *спільна праця*, *decorative art* – *декоративно-прикладне мистецтво*) термінів.

Проте в оригінальному тексті Кейт Фокс вдається до вигадування «своїх» унікальних термінів-визначень, які не мають еквівалентів в українській мові. До прикладу, термін «*Petiquette*» М. Гововська переклала паронімом «*песикет*», який також вигадала сама, звузивши значення *pet* – *пес*. На нашу думку, це дуже вдала інтерпретація терміну, значення якого заклала авторка тексту.

При перекладі реалії «*after-work-drinks*» перекладачка вдається до конкретизації «*похід «на пиво»*». Так читач відразу розуміє, що англійці після роботи не йдуть до фешенебельних закладів, а до звичайних барів/пабів, де в неофіційній обстановці можна попліткувати та обговорити свої буденні проблеми. Такий прийом полегшує сприйняття тексту читачем. При перекладі М. Гововська вдається до доместикації задля покращення розуміння описаних понять читачем.

Термін «*Englishness*» також не має еквівалентів в нашій мові, проте його вдало інтерпретували словом «*англійськість*», передавши закладений від початку сенс. Так при перекладі цієї реалії вдається зберегти та певним

чином наголосити на культурологічному вимірі англійців. Адже саме «мистецтво бути англійцем» вже є культурним феноменом, якому присвячена аналізована праця К. Фокс.

Стосовно інших культурних реалій, приклади яких ми знаходимо у книзі, варто звернути увагу на переклад назв прийомів їжі. Наведемо приклад: *«If you call the evening meal 'dinner', and eat it at around seven o'clock, you are probably lower-middle or middle-middle»* – «Якщо ви кажете «вечеря» («dinner») і сідаєте до столу о сьомій, то ви, либонь, належите до низів, або середини середнього класу». Тут перекладачка наводить контекстуальний відповідник у дужках, а саме про яке слово йдеться в оригіналі, задля збереження культурної складової та створення безпомилкового сенсу в уяві читача. Також, варто зазначити на класову упередженість при перекладі. В даному прикладі було використано форенізацію, перекладачка в дужках наводить смисловий еквівалент задля ширшого розуміння тексту читачем.

Отже, лексичний аспект перекладу аналізованої книги К. Фокс є доволі різноманітним та цікавим для аналізу. Тут широко використовуються ідіоми та фразеологізми, які додають справжнього колориту тексту антропологічної тематики та занурюють читача в культурне поле оригіналу. При їх перекладі авторка вдало використовує смислову заміну та наводить приклади сталих виразів, вживаних в вихідній мові.

Також у тексті часто зустрічається синонімічний переклад та інтерпретація оригінальних термінів. Стосовно стратегій перекладу ми визначили, що здебільшого М. Госовська використовувала доместикацію. Такий прийом наближує читача до думки, що описана в оригіналі та дозволяє простіше сприймати описаний досвід.

3.2. Переклад термінів, гендерної та побутової лексики в антропологічних текстах

В аналізованій збірці текстів К. Фокс ми знайшли багато цікавих прикладів перекладу англійської термінів. Зокрема, їх варто поділити на такі категорії як: переклад термінів, притаманних англійській культурі; приклади перекладу гендерних термінів та переклад «унормовуючих» термінів, що вживаються у побуті.

Розпочнемо з аналізу термінів, притаманних для англійців. На початку своєї книги К. Фокс вводить термін «*Englishness*», який не має словникових відповідників в українській мові. Дослівно його можна перекласти як «англійськість». Під цим словом розуміються усі дивакуватості та нетипові речі, які зустрічаються в англійській культурі. Надалі розглянемо приклади перекладу таких незвичностей, притаманних лише англійцям.

Розглянемо приклад: «*The 'muddle rules' seem to be full of 'buts'. We are serious but not serious, dutiful but grudging, moaning but stoical, inventive but also stuffily set in our ways*»; наводиться переклад ««Правила плутанини», здається, сповнені найрізноманітніших «але»: ми серйозні, але не занадто, ми відповідальні, але неохоче беремося до роботи, ми винахідливі, але вперто робимо все по-своєму». Перекладачці вдається граматично вдало об'єднати два речення в одне складне, не втрачаючи при цьому основний посил оригінального тексту. Також варто звернути увагу на доволі цікаву інтерпретацію виразу «full of «buts»», адже в українській мові немає множинних відповідників слова «але». В цьому випадку було збережено еквівалент однини, що є цілком вдалим рішенням.

В іншому прикладі: «*Якби ж англійські лицедії наважилися порушити неписане правило, їх би одразу затюкали, присвоїли статус «солоденького мамія» («luvvie»); «Any English thespian who dares to break these unwritten rules is ridiculed and dismissed as a «luvvie»*. Слово «Luvvie» має декілька значень: перше – дороженький; друге – актор, який говорить та діє дуже

самозакохано. В українській мові слово «мамій» має значення «розпещений, виніжений син». В наведеному прикладі перекладачка надає в дужках оригінальне значення слова для кращого розуміння контексту читачем. Також М. Госовська додає колоритний жаргон «затюкали» при перекладі українською, в оригіналі використовується вираз *is ridiculed*, що дослівно можна перекласти як «висміяний». Так перекладачці вдається зблизити читача з викладом автору першотвору.

В іншому випадку гіперонімічний переклад передає семантичне значення реалії, але водночас можлива втрата семи «локальності». Наприклад, «*Take a typical, undistinguished suburban or 'residential-area' street, with the usual two rows of smallish, nondescript semi-detached or terraced houses...*»; «Подивімося на типову, нічим не примітну вуличку десь у передмісті або в «райончику з особняками», де в два ряди вишикувалися невеличкі, нічим не примітні спарені особняки чи багатоповерхівки...». Словосполучення «*terraced houses*» має таке значення одного із рядів будинків, які з'єднаних між собою. При перекладі є використовується слово «багатоповерхівка», який має дещо інше значення (будинок, який має багато поверхів (зазвичай багатоквартирний); багатоповерховий будинок). Так перекладачка вдається до синонімічної заміни при перекладі, при цьому зберігається основний смисл тексту.

Для досконалого та більш докладного аналізу перекладу реалій, доцільним є звернутись до визначення «культурний бар'єр». Згідно з визначенням, наведеним О. Нехаєнко, культурний бар'єр – це особливі елементи культури, що ускладнюють та (в екстремальних випадках) унеможливлюють взаємозв'язок і соціальні контакти представників різних культурних середовищ [Нехаєнко 2002]. Варто зазначити, що М. Госовська дуже вдало долає культурний бар'єр при перекладі, замінюючи при цьому англійські реалії українськими відповідниками. До прикладу: словосполучення «*Wellington boots*» перекладено як *гумові чоботи* – чітко та зрозуміло для українського читача; «*The most hateful of all names in an English*

ear is Nosy Parker» – «Англійцям вуха в'януть від одного лиш імені – допитливої Варвари». В іншому прикладі використаний крилатий вираз, який постає зрозумілим для сприйняття та відображає значення, закладене автором (допитлива людина).

Таким чином можемо зробити висновок, що подолання культурного баар'єру є однією з найскладніших складових вдалого перекладу. Воно вимагає від перекладача повне розуміння оригінального тексту, народної культури (в нашому випадку – англійської) антропологічного тексту.

Варто зазначити, що у книзі К. Фокс «Спостерігаючи за англійцями» наведена велика кількість лексичних виразів, що активно використовуються в буденному житті. Таким чином авторка намагається максимально чітко та всеоб'ємно відтворити побутовий вимір англійців. Тож при перекладі варто зберегти та влучно передати такі реалії. Більш детально розглянемо приклади у наведеному розділі. До прикладу, розглянемо адаптацію «буденного» ритуалу прощань. Під час прощання англійці використовують велику кількість синонімічної лексики: «*Oh, yes, we must, er, goodbye ...*», «*Goodbye*», «*Thanks again*», «*Lovely time*», «*Oh, nothing, thank you*», «*Well, goodbye, then ...*», «*Yes, must be off – traffic, er ...*» «*Don't stand there getting cold, now!*», or «*So, I'll email you tomorrow, then...*». У наведеному прикладі багато схожих за значенням виразів, які перекладаються відповідно: ««Гаразд, побачимось, так...» — а за ним озветься хор: «О, так, так, обов'язково, е-е-е, бувай...», «Бувайте», «Дякую вам», «Так гарно посиділи», «Та, ну, це вам дякую», «Ну, то до побачення, так...», «Так, нам вже час, а то ті затори, знаєте...», «Ну все, йдіть, а то змерзнете!», чи «То я тобі напишу на мейл завтра, так...»».

Головним прийомом перекладу лексики «буденності» є переклад за допомогою лексичного еквіваленту. Лексичний еквівалент – це постійний лексичний відповідник, який точно співпадає зі значенням слова або словосполучення [Максімов 2006, с. 24], зокрема: «*The economic influence of American corporate giants may indeed be overwhelming, and even pernicious, but*

their cultural impact is perhaps less significant than either they or their enemies would like to believe. – «Економічний вплив американських корпорацій-гігантів справді колосальний, навіть загрозливий у своїй колосальності, однак культурний – зовсім не такий значний, як би хотілося думати їм чи їхнім опонентам». У наведеному прикладі еквівалентами англійських термінів постають українські лексичні одиниці. Адекватний переклад терміна українською мовою вимагає застосування трансформації перестановка.

В проаналізованому тексті, ми ідентифікували велику кількість лексики «буденності». Саму очевидність повсякденності засвідчують такі слова як: *all the time, usual, of course, banal, every time, constantly, always, constantly, typicality, normal, ritual, often, monotony, natural, inevitable, necessary* [Fox 2016]. Більше прикладів повсякденності наведено в додатку В. Як бачимо, ці слова є стандартними виразами (кліше), що є притаманними для наукового стилю викладу інформації. З цього виходить, що аналізований текст відноситься до науково-популярного стилю, як ми вже зазначали у роботі раніше.

При всіх відмінностях у підходах до повсякденності, ми ідентифікували наступні групи, що стосуються даної проблематики: макро- і мікросередовище (природа, країна, місто / село, помешкання); людське тіло і турботи про його біологічні і соціокультурні функції, серед них ключовими умовно можна виділити особистісно-визначальні і соціально-значимі моменти в житті людини (народження, створення сім'ї, її розвиток, сімейні стосунки, смерть, міжособистісні відносини в різних мікросоціальних групах (територіальних, професійних, конфесійних тощо); дозволя (ігри, розваги, громадські і сімейні свята і обряди).

У книзі Кейт Фокс окрема увага приділена правилам, яких дотримуються педантичні англійці. Цій темі виокремлений відповідний розділ, аналіз якого заслуговує особливої уваги. Він є доволі цікавим з перекладацької точки зору, оскільки в ньому використано велику кількість реалій та побутової лексики.

Варто зазначити, що так званий культ дотримання певних правил та норм є притаманним саме англійській культурі. З цього виходить, що відтворення правил поведінки при перекладі є культурним явищем, а реалії в цьому контексті мають культурологічний вимір.

Аналізований текст є цікавим для дослідження не тільки з культурологічної, а й побутової точки зору. З культурологічної точки зору, ця книга є цікавою, бо в ній описується безліч буденних звичаїв (як от «п'ятниця без краватки» (*casual friday*)), а також важливі вподобання багатьох англійців (такі як спорт, культура відпочинку в пабах та клубах, улюблені національні страви, тощо).

З побутової точки зору, в книзі багато описано правил поведінки за столом, побутових розмов про погоду та не тільки, походи по магазинам, стиль та манера одягатись панів та панянок різних соціальних класів та ще багато іншого. Досліджувати та аналізувати такий текст справді цікаво, адже він є доволі сучасним та дає відповіді на всі питання, які може задати уважний читач. Розглянемо кілька прикладів перекладу правил поведінки, які в точності відображають культуру та манеру англійців.

Звернемось до одного з перших та одного з найтиповіших уявлень про англійців та їх правил розмов про погоду. Виходячи з дослідження К Фокс, ми дізнаємось, що розмови про погоду є справжнім мистецтвом та певною нормою поведінки. Це пояснюється замкнутістю англійців та небажанням розголошувати приватну інформацію. З цього виходить, що найпростішим та найпоширенішим правилом задля оминання приватних питань є розмови про погоду.

Згідно класифікації К. Фокс, існують такі категорії та правила розмов про погоду: *The Context Rule* (Правило контексту), *The Agreement Rule* (правило згоди), *The Weather Hierarchy Rule* (правило погодної ієрархії), *The Weather-as-family Rule* (Погода як член родини) та ін. При лексичній адаптації категорій було використано прямий переклад.

У підрозділі «Правила погодної ієрархії» авторка наводить такий

приклад поділу погоди: *sunny and warm/mild* (сонячно і тепло / помірно тепло); *sunny and cool/cold* (сонячно і прохолодно / холодно); *cloudy and warm/mild* (хмарно і тепло / помірно тепло); *cloudy and cool/cold* (хмарно і прохолодно / холодно); *rainy and warm/mild* (дощ і тепло / помірно тепло); *rainy and cool/cold* (дощ і прохолодно / холодно).

Цікаво зазначити, що Марта Госовська адаптувала цю ієрархію більш структурно, додаючи підсилюючі конструкції (помірно тепло, помірно холодно), які в оригіналі звучать просто як «cold» та «mild». Так перекладачці вдається наблизити читача до більш спрощеного сприйняття тексту. Така адаптація робить акцент на особливості жанрової стилістики твору, адже вона полегшує читання цього публіцистичного тексту. На нашу думку це є доволі влучною інтерпретацією першотвору. Більше прикладів перекладу правил можна знайти в Додатку В.

Привертають увагу деякі переклади заголовків, як-от «*The Modesty Rules – and the «Bumpex» School of Advertising*» – «Правило скромності і реклама в стилі «На тобі, небоже, що мені не гоже»). Для англійського читача є знайомим наведений вираз, та він знає, що «Бампекс» – це вигадана марка соку, яка була своєрідно прорекламована таким слоганом: «Спробуйте щастя з фруктовим соком «Бампекс». Мало хто його любить. Ви можете стати винятком». Проте М. Госовська використовує смислову заміну та наводить в перекладі приказку, що вдало відображає смисл наведеного заголовку в книзі. Описовий метод може призвести до втрати частини інформації, однак суть незвичного виду реклами, яка не хвалиться, не є занадто прямою, цілком відображено в приказці.

У заголовку «*Похибка на культуру блінг-блінг*» («*The Bling-bling Exception*») є назва прикрас, які привертають увагу, тому що дуже помітні і дорогі (*Bling-bling*). В українській мові немає відповідного слова з таким значенням, тому читач пізнає особливість цієї субкультури із самого тексту про осіб, які навмисне виставляють напоказ своє багатство. При перекладі вжито транслітерацію, завдяки чому читач має самотійно додатково

ознайомитись з даним поняттям. Або ж звернутись до контексту та виокремити для себе певне визначення.

Заголовок «Правила молоді та правила молодьожі» – «*Youth Rules and Yoof Rules*» вказує на стильну молодь робочого класу (див. додаток Г, № 4). Слово «Yoof» стосується молодих людей, особливо тих, на кого впливають останні модні тенденції та ідеї. Тобто «yoof» можна використовувати щодо молоді, яка належить до будь-якого класу, в українській мові немає іменника, який би точно відтворив це поняття. Тож М. Госовська вводить додаткове поняття «молодь» та «молодьож», поняття яких за контекстом читач самостійно повинен усвідомити.

Описуючи поширені правила поведінки в соціумі перекладачка вдається до вдалої адаптації реалій, підбираючи синонімічний еквівалент. Наприклад: «*We indignantly disapprove of those who avoid work – from the minor royals at the top of the social scale...*»; «*Ми обурено засуджуємо нероб – включно з другорядними членами королівської родини на верхівці соціальної драбини...*». У Великій Британії члени королівської сім'ї виконують різні обов'язки, тож можуть належати до «senior royals» та «minor royals». Minor royals мають другорядні обов'язки, зазвичай вони працюють на звичайній роботі і ведуть непублічне життя. «Minor» буквально означає «неважливі»; на нашу думку, у перекладі вдало відтворено це поняття словом «другорядні». Синонімічний переклад вдало поєднав у собі думку першотвору та спростив розуміння тексту для звичайного читача.

Розглянемо інший приклад: «*This rule has also given us the first hint of the convoluted, irrational, Looking-Glass nature of English etiquette*»; «*Це правило також дало нам перший ключик до розуміння природи англійського етикету – хитромудрого, ірраціонального і викривленого, ніби у кривому дзеркалі*». Перекладачка відтворює реалію «irrational Looking-Glass» як «криве дзеркало». В англійській мові цей вислів має значення застарілого дзеркала округлої форми, а також чогось, що є неочікуваним. Так, при перекладі додається нове, конотативне значення «криве», що відображає

чудернацькість англійського етикету. Завдяки такій інтерпретації реалії, підсилюється сприйняття англійської культури.

Стосовно перекладу певних традицій, які є теж своєрідними правилами наведемо такий приклад: *«Page three is a tradition, an institution, somehow reassuringly familiar, like The Archers or rainy Bank Holidays»*; «Сторінка номер три – це традиція, це ціла інституція, така заспокоїливо знайома, як радіопрограма *«The Archers»* або дощ на банківські вихідні». В даному контексті *Bank Holiday* – це офіційне свято, коли банки та більшість підприємств закриті на день. Переклад «банківські вихідні» не передає повністю значення реалії, тому читачеві буде важко зрозуміти, що є державні свята, під час яких всі банки закриті. Вважаємо, що доцільно додати примітку задля повного розуміння контексту твору. Таким чином використання при перекладі словникового відповідника не передає належним чином смисл англійської реалії.

Контекстуальне розтлумачення передбачає, що реалію пояснюють у найближчому контексті. В англійській мові *«petit-bourgeois»* означає того, що належить до низів середнього класу або має характеристики, які вважають типовими для цього класу, наприклад, думають, що гроші та володіння важливіші за інші речі, і не довіряють новим чи іншим ідеям. У тексті реалію описано словами *«класові упередження передаються з покоління у покоління»*, що сповна відображають оригінальне значення. Більше прикладів перекладу традицій можна знайти в Додатку В, № 26, 27, 28.

Отже, як бачимо у книзі К. Фокс наведена велика кількість правил та традицій, а також багато прикладів буденної лексики. Специфіка їх перекладу полягає в адаптації реалій та знаходженням вдалого еквіваленту, зрозумілого для звичайного читача. Здебільшого, при інтерпретації якої було використано словниковий відповідник та смислову заміну. В деяких випадках М. Госовська вдавалась до гіперонімічного перекладу, проте тільки задля підсилення певних стереотипів про англійців або ж задля підвищення емоційності в перекладеному тексті. Найбільше при такому перекладі

використовуються сталі вирази, що часто вживаються в українській мові. З цим завданням М. Госовська впоралась на сто відсотків.

В аналізованому нами тексті «Спостерігаючи за англійцями» наявна велика кількість саме гендерних стереотипів, а отже і гендерних термінів. У цьому розділі розглянемо деякі приклади, способи їх перекладу та особливості гендерних стереотипів, притаманних англійській культурі.

У назві розділу «*The 'Marrying-up' Rule*» М. Госовська вдається до синонімічної заміни й перекладає вираз як «*Соціальний ліфт нагору*», зберігаючи при цьому основний сенс вихідного словосполучення. Таким чином перекладачка дещо ускладнює для читача розуміння думки, про що мова має йти далі. Але ця незрозумілість зникає з перших строк цього розділу, адже далі одразу йдеться про дівчат з низчих класів суспільства, що мріють знайти багатого хлопця.

Наступний приклад «*The Working-class Potency Myth*» перекладено як «*Міф про чоловічу суперсилу робочого класу*». У цьому виразі при перекладі було використано смислову заміну Potency-Чоловіча суперсила, що і справді прирівнює та взаємовиключає інші значення. Такий переклад можна назвати вдалим та доречним.

У розділі з порівнянням чоловічих та жіночих стереотипів під час шопінгу є фраза: «*There were also significant sex differences: men were less likely than women to distinguish between different types of shopping, and less inclined to admit to enjoying any sort of shopping, even the 'fun' type*» М. Госовська переклала її так: «*Розрізнення за статевою ознакою теж значне: чоловіки рідше схильні розмежовувати різні види шопінгу і менш охоче визнають, що їм подобається ходити на покупки, навіть заради розваги*». З цього речення ми дізнаємося просту та навіть дещо «шаблонну» ідею про те, що чоловіки не люблять ходити на шопінг. Ця особливість не виділяє англійців з-поміж інших людей на нашій планеті. Адже чоловіки, котрим подобається ходити по магазинах, є рідким доволі явищем, проте розповсюдженим. Це підтверджує факт наявності в англійському суспільстві

гендерних стереотипів.

Стосовно перекладу самого речення, перекладачка використала синонімічну заміну слова «*shopping*» та переклала його як «*закуп*», тим самим наголосила саме на значних покупках. Так вона підкреслила на важливості великих та можливо навіть деколи необдуманих покупок.

Протягом усієї книги тонкою лінією нас супроводжують гендрні стереотипи про жінок та чоловіків. Деякі найяскравіші приклади ми проаналізували вище, проте також слід виокремити деякі типові особливості, які згадує К. Фокс у своєму дослідженні. Т. Погрібна виділяє наступні гендерні особливості при перекладі текстів:

Серед стереотипів можна виділити наступні пункти:

1. Жінкам приписується емоційність, чутливість, сексуальна привабливість, дівчата «соціальніші» за хлопців, саме у жінок прослідковується тенденція до нормативної поведінки незалежно від їхнього соціального положення.

2. Засоби масової інформації створили два образи жінки: «жінка-ікона» – дружина, мати, опора родини і країни, національна святиня і Берегиня та «шикарна жінка» – красу, одяг, погляди і спосіб життя якої рекламують журнали типу *Cosmopolitan* і *Vogue*.

3. Коло інтересів жінки включає такі теми як кухня, мода, здоров'я, секс, косметика, крій і шиття.

4. Чоловічі психологічні якості здебільшого пов'язані з боротьбою за владу та її утриманням, норма статусу визначається величиною заробітку чоловіка та його успіхами у професійній діяльності.

5. В чоловіків страждає саморозкриття комунікативної діяльності, вони не розкриваються і не звертаються до сторонніх за допомогою. Емоційна скам'янілість вимагає від них самостійного розв'язання особистих проблем.

6. Чоловічій сексуальності властива більша екстенсивність, предметність, котра не пов'язана з емоційною близькістю і переживається не як суб'єктивні взаємини, а як завоювання і досягнення (поведінковий тип –

ДонЖуан).

7. Батьківство – це передусім заборона; це мати дозволяє, пестує, втішає, вона відчуває свою дитину частиною себе, а іноді навіть захищає дітей від батька; виховання дітей – це суто жіноча справа [Погрібна 2016, с. 126].

Як зазначає дослідниця, на синтактико-прагматичному рівні відмічаються наступні особливості: жінки частіше використовують роздільне питання, питальну інтонацію у стверджувальних реченнях, модальні дієслова (*could, should, may*) та інші лексичні одиниці (*more or less, like*), що підкреслюють їх невпевненість; у мовленні жінки тяжіють до норми більше, ніж чоловіки, і більше притримуються правил мовленнєвого спілкування; жінки розцінюють життя як спільноту індивідів, де мовлення використовується для того, щоб спробувати уникнути ізоляції, отримати підтримку та досягти взаєморозуміння; чоловіки у розмові більш агресивні, а жінки більш схильні до мовленнєвої взаємодії: вони частіше намагаються запропонувати тему для розмови, але їм це вдається набагато рідше, ніж чоловікам [Погрібна 2016, с. 126].

Наведемо приклад вживання антропоцентричних термінів у контексті: *«Fortunately, several rather more eminent anthropologists have provided us with lists of ‘cross-cultural universals’ – practices, customs and beliefs found in all human societies – which should help me to avoid this hazard»*. – «На щастя, декілька авторитетніших за мене антропологів склали список «кроскультурних універсалій» – звичаїв, традицій та переконань, притаманних усім людям, – які допоможуть мені уникнути небезпеки». Аналогічний приклад перекладу можна знайти у Додатку Г під номером 9. Дані приклади вказують на використання описового перекладу, адже перекладач трансформує та адаптує текст антропологічної тематики для читачів.

Під час перекладу англомовних термінів з текстів антропологічної тематики іноді застосовується калькування – відтворення не звукового, а

комбінаторного складу слова або словосполучення. Калькування дорівнюється буквальному перекладу, коли еквівалент цілого створюється шляхом простого додавання еквівалентів його складових частин. Нерідко в процесі перекладу транскодування і калькування використовуються одночасно, наприклад: *Rule-making* (Встановлення правил) або у контекстів «*Which brings us, inevitably, to the problem of globalisation*» – «*I тут ми опиняємося віч-на-віч з проблемою глобалізації*».

Особливу складність викликає переклад багатокomпонентних термінів антропологічної тематики. Тому при перекладі перекладачу доцільно використовувати ряд рекомендацій, які ми сформуvalи:

- 1) ідентифікація терміна-словосполучення у контексті, яка полягає у виявленні ключового слова та визначенні меж терміна-словосполучення ліворуч та праворуч, тобто крайнього лівого та крайнього правого означення;
- 2) переклад ключового слова як первинного елементу групи;
- 3) переклад ключового слова разом із першим означенням, тобто найбільш близьким до базового слова лівим означенням;
- 4) переклад уточненого значення ключового слова разом з другим уточнюючим лівим означенням;
- 5) переклад двічі уточненого значення ключового слова разом із третім уточнюючим визначенням.

При перекладі термінів-словосполучень нерідко використовуються такі граматичні трансформації, як перестановка слова, додавання, зміна частини мови. Адекватний переклад таких термінів іноді вимагає поєднання зазначених трансформацій. Вибір способів та прийомів перекладу термінів (в першу чергу, це стосується складних за структурою та семантичними зв'язками термінів словосполучень) визначається фактором адресата перекладу. Завжди необхідно враховувати, для кого саме здійснюється відповідний переклад. У випадку, якщо переклад тексту з зазначеними одиницями призначено представникам широкого загалу або пересічним громадянам, такі одиниці передаються шляхом опису або із застосуванням

описового перекладу хоча б одного незрозумілого слова.

Одним з найпростіших прийомів перекладу терміна є прийом транскодування. Транскодування – це такий спосіб перекладу, коли звукова та/або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу. Розрізняють чотири види транскодування, а саме: транскрибування, транслітерування, змішане транскодування та адаптивне транскодування. Транскрибування застосовується, коли літерами мови перекладу передається звукова форма слова вихідної мови: дів. Додаток Г, № 11. При перекладі був використаний прийом транслітерування, слово вихідної мови передається по літерах: *Nike* – «Найк», *Coca-Cola* – «Кока-кола», *McDonald's* – «МакДональдз», *Disney* – «Дісней».

Шляхом транскодування (здебільшого транслітерації) перекладаються інтернаціональні слова. Також цей спосіб перекладу використовують при передачі міжнародних термінів і терміноелементів латинського та грецького походження, зокрема, тих, що слугують засобами позначення кіноапаратів, їх частин, а також інших реалій.

Головним прийомом перекладу є переклад за допомогою лексичного еквіваленту. Лексичний еквівалент – це постійний лексичний відповідник, який точно співпадає зі значенням слова або словосполучення [Максімов 2006, с. 24], зокрема: «*The economic influence of American corporate giants may indeed be overwhelming, and even pernicious, but their cultural impact is perhaps less significant than either they or their enemies would like to believe*». – «Економічний вплив американських корпорацій-гігантів справді колосальний, навіть загрозливий у своїй колосальності, однак, культурний – зовсім не такий значний, як би хотілося думати їм чи їхнім опонентам».

У наведеному прикладі еквівалентами англійських термінів постають українські лексичні одиниці. Адекватний переклад терміна українською мовою вимагає застосування трансформації перестановка.

При перекладі англомовних термінів також застосовують трансформацію смисловий розвиток. Зазначену трансформацію залучають у

випадках, коли при перекладі використовується не словниковий відповідник лексичної одиниці, а слово, значення якого є його логічним розвитком. Наприклад: див. Додаток Г, № 13.

Смисловий розвиток використано для досягнення адекватності перекладу та досягнення максимальної відповідності стилю тексту. Смисловий розвиток застосовується в тих випадках, коли еквівалентна одиниця слову не підходить за контекстом. Перекладач вимушений підбирати слово, логічно пов'язане із словниковим еквівалентом слова і контекстом. Наприклад: див. Додаток Г, № 14.

Сам процес смислового розвитку можна розбити на декілька етапів: сприйняття загального контексту; уточнення значень окремих слів; перевірка на відповідність контексту; побудова логічних ланцюжків; вибір відповідного варіанту; перевірка вибраних слів в загальному контексті. Особливу роль відіграють логічні міркування з урахуванням змісту вихідного тексту.

Труднощі перекладу виникають також при передачі скорочень англійських багатокомпонентних термінів з англомовних текстів антропологічної тематики засобами іншої мови. Оскільки скорочення являє собою певне повне слово або словосполучення, то існує чотири основних способи їх передачі на цільову мову, два з яких є власне перекладом (за допомогою відповідного скорочення або повного слова чи словосполучення), а два – транскодуванням (самого скорочення чи відповідного слова або словосполучення). Наприклад: «*How do you do?*» – «*Як ся маєте?*»

При перекладі текстів антропологічної тематики головним завданням постає точна та чітка передача матеріалу, викладеного в тексті оригіналу. Наприклад: див. Додаток Г, № 15.

Адекватний переклад термінів здійснюється з урахуванням контексту їхнього використання. Інтернаціональні терміни з текстів антропологічної тематики перекладаються здебільшого транскодуванням (транскрибуванням, транслітерацією, адаптивним транскодуванням), а також за допомогою

лексичного відповідника, шляхом калькування, із застосуванням низки перекладацьких трансформацій. Особливу складність викликає переклад англійських багатокomпонентних термінів та їх скорочень.

3.3. Граматичні аспекти перекладу текстів антропологічної тематики

Перекладацькі рішення в процесі адаптації англomовних текстів антропологічної тематики нерідко вимагають створення формальної структури висловлювання згідно норм мови-сприймача, причому смислове наповнення зберігається в певному наборі сем. На практиці така переробка означає перестановки, заміни, додавання чи опущення.

Найбільш поширеним випадком в процесі перекладу текстів антропологічної тематики є зміна порядку розташування членів речення з метою виділення його логічно-інформаційного центру. Тут і надалі наведено приклади за джерелами К. Fox «Watching the English» та К. Фокс «Спостерігаючи за англійцями».

В аналізованому тексті ми знайшли приклади смислової заміни. Ця трансформація є доволі поширеною в наукових текстах. У процесі перекладу текстів антропологічної тематики, заміни можуть піддаватися форми слів, частини мови тощо. Приклад смислової заміни нижче наведено у підзаголовку: *The History of English Studies – Історія англiстики*.

Розглянемо інший приклад. При перекладі герундіальної конструкції «regarding attitudes» було використано дієслово з часткою «які вноrmовують» оскільки в українській мові не існує такого граматичного явища як герундій.

Для перекладу речення «*There is a tacit understanding among English shoppers to the effect that shopping is not an act of spending, but an act of saving*» було використано смислове опущення «*Усі англійці і без нагадування знають, що покупки – це не про витрати, це про економію*». А саме у перекладі сталого

граматичного виразу *there is*, оскільки вона є відсутньою в українській мові. Більше того, тут було використано перестановку, на початок речення винесено фразу «*Усі англійці*», що інтерпретує речення в більш вдалій, ємкій формі та виділяє логічно-інформаційний центр речення.

Отже, як бачимо, в тексті наведено доволі багато прикладів перестановки під час перекладу. Це може бути спричинене з одного боку, тим, що перекладач при інтерпретації намагається зауважити на певних речах, які здаються йому важливими, проте з іншого боку, це обумовлюється відсутністю певних синтаксичних та граматичних конструкцій у вихідній та перекладній мовах.

До прикладу відсутність таких конструкцій як *there is/there are*, герундіальних та партиципільних конструкцій, артиклів, а також певний порядок слів у реченні. До прикладу в англійському реченні існує певна послідовність слів у реченнях (питальних, затверджувальних, спонукальних і т.п.): «*Young people influenced by the black American hip-hop...*» М. Госовська відтворює як «*Під впливом популярної культури хіп-хопу / гангста / чорного репу молодь запозичила*». У цьому прикладі, як бачимо, також використана перестановка, що робить речення більш звичним для сприйняття українським читачем.

Однак, слід зауважити, що граматичні трансформації також підлягають певним закономірностям. Ці закономірності, правда, на відміну від лексичних еквівалентів не простежуються в рамках вузького контексту. Навіть найпростіше речення, структура кого на перший погляд нічим не відрізняється від структури відповідного українського речення, може вимагати перетворення під час перекладу залежно або від більш широкого контексту чи від логічних або стилістичних чинників. Також вирішальне значення для визначення порядку слів в реченні мають стилістичні норми мови, на яку робиться переклад. Слід не допускати монотонної побудови речень в українській мові, хоча в англійській декілька речень підряд можуть мати однакову структуру.

Окрему увагу слід приділити перекладу безособових конструкцій, оскільки вони доволі часто зустрічаються в аналізованому тексті. Як відомо, інфінітив і в англійській, і в українській мовах може виконувати різні синтаксичні функції: підмета, простого присудка, частини складеного присудка, додатка, означення, обставини. Наприклад: «...*trying to dress like pimps...*» перекладено дієприслівниковим зворотом «...запозичивши манеру одягатися в сутенерів...». У наступному виразі «*reluctant to buy groceries in the cheap supermarkets*» інфінітив перекладено як дієслово з додатком «купувати продукти харчування в дешевих супермаркетах».

Англійський інфінітив у цих функціях, коли він не входить до складу інфінітивних зворотів, як правило, не викликає труднощів при перекладі. Його українськими відповідниками можуть бути інфінітив або іменник (віддієслівний). Наведемо приклад: «*When we arrived in any unfamiliar culture, I was to look for regularities and consistent patterns in the natives' behaviour, and try to work out the hidden rules – the conventions or collective understandings – governing these behaviour patterns*». – «Коли ми опинялися у новому, невідомому для мене культурному середовищі, я спершу бралася вивчати закономірності та пов'язані з ними поведінкові патерни місцевих, тоді намагалася зрозуміти неписані правила – звичаї та колективні переконання, які сформували всі ці поведінкові патерни». Як бачимо, в даному прикладі форма інфінітиву була збережена при перекладі на українську мову.

Український дієприкметник являє собою неособову дієслівну форму, що позначає дію або стан як реалізовану в часі ознаку особи або предмета, тобто називає ознаку предмета за дією. Дієприкметник поєднує в собі ознаки дієслова і прикметника.

Наприклад: «*Those who insist that there is no such thing often seem to fail to grasp that the term is a metaphor, a colloquial way of talking about 'culture'*» – «Ті, хто стверджує, що такої речі не існує, часто, здається, не розуміють, що цей термін є метафорою, своєрідним способом говорити про «культуру»» – в цьому прикладі дієприкметник зберегли при перекладі й він

лишився незмінною частиною мови.

Всі вищезазначені граматичні відмінності між дієприкметниками в обох мовах в основному й зумовлюють способи перекладу англійських дієприкметників в текстах антропологічної тематики. Англійський дієприкметник нечасто перекладається українським дієприкметником. Це переважно властиво пасивним дієприкметникам. Як правило, український переклад англійського речення являтиме собою складнопідрядне речення з підрядним означальним, у якому англійському дієприкметнику відповідатиме особова форма українського дієслова-присудка підрядної частини. Передусім це стосується перекладу Participle.

Переклад є доволі складним процесом, що включає ряд труднощів, які доводиться долати перекладачеві. Одним із прийомів, які допомагають перекладачеві, є трансформації. Перекладацькі трансформації відбуваються через часткове співпадання чи повну відмінність англійських та українських граматичних форм та категорій.

Певними граматичними труднощами можемо назвати розбіжності в будові мов, набори різних граматичних категорій двох порівнювальних мов, форми та конструкції англійської та української мови; різний обсяг змісту подібних у двох мовах форм і конструкцій; граматичні явища, що мають різні функціональні та частотні характеристики їх використання у мові оригіналу та перекладу; певна наявність характерних галузевих граматичних омонімів; особливості вираження членів речення у двох мовах, зокрема підмета і присудка. У синтаксичній структурі таких текстів, зазначимо, переважають складнопідрядні речення та атрибутивні словосполучення.

При перекладі словосполучень, маємо справу здебільшого із атрибутивними словосполученнями. Щоб досягти адекватного перекладу текстів антропологічної тематики, перекладач повинен володіти знаннями про структурно-семантичні особливості словосполучень та уявляти собі, якими засобами він може оперувати в українській мові для подолання труднощів, що виникають або цілком їх уникнути, застосовуючи свої

перекладацькі надбання.

Зазначимо що, оскільки граматики тісно пов'язана з лексикою, значна кількість перекладацьких трансформацій має змішаний характер, тобто при перекладі відбуваються одночасно лексичні та граматичні трансформації. Такі лексико-граматичні трансформації називаємо змішаними і складаються вони з граматичних трансформацій та різного роду лексичних трансформацій (генералізація, конкретизація, контекстуальна заміна тощо).

Найбільш вагомими граматичними труднощами перекладу текстів антропологічної тематики складає переклад конструкцій пасивного стану, інфінітивних конструкцій, дієприкметників і дієприкметникових конструкцій. Найбільш поширені способи перекладу текстів антропологічної тематики є конструкції пасивного стану в текстах.

Англійській мові, як і в українській дієслово може знаходитися в активному (the Active Voice) та пасивному стані (the Passive Voice). Речення із присудком, що виражено дієсловом в активному стані, називається активним станом дієслова, а речення із присудком, вираженим дієсловом у пасивному стані, називається: пасивним станом дієслова.

В аналізованому тексті ми знайшли чимало прикладів вживання активного та пасивного станів. Розглянемо декілька з них. При перекладі речення «*At funerals we are deprived of our primary social coping mechanism*» – «*На похороні ми позбавлені головного інструменту виживання...*» М.Госовська не зберігає форму пасиву та перекладає вираз активним станом *we are deprived* – *ми позбавлені*. Зберігання пасивного стану при перекладі могло б привести до втрати адекватності при перекладі та граматично неправильному відтворенню тексту.

В наступному прикладі «*Without it, we are left naked, unprotected, our social inadequacies exposed for all to see*» – «*Без гумору ми голі і незахищені, а наша «соціальна не-дужість виставлена на всезагальний огляд*» – ми також бачимо, що пасивний стан замінено активним. Сполучення *we are left naked* перекладено виразом *ми голі*. В додаток до вищезазначеного, в конкретному

випадку відбулась заміна частин мови: присудок замінено на означення. Такі трансформації використовуються задля спрощення сприйняття тексту читачем та робить текст більш «чистим» та правильним з граматичної точки зору для вихідної мови.

Також існує дуже багато різних труднощів та нюансів при перекладі пасивних конструкцій з англійської на українську мову, та навпаки. Саме порівняння пасивного залогу, його використання, та формування в різних мовах надає можливість уникати цих труднощів та помилок. Зіставляючи речення з додатком або прийменником *by* або *with* можна відзначити, що підмету речення в активному стані відповідає додаток з прийменником *by* речення в пасивному стані, а додаток до дієслова-присудка речення в активному стані є підметом речення в пасивному стані. До прикладу вираз «...and I am still amazed by its continued popularity» М.Госовська перекладає як «...і я все ще вражена його незмінною популярністю». Як бачимо, в даному прикладі перекладачка використала активний стан при перекладі пасивного речення з додатком *by*.

Залежно від лексичних та синтаксичних характеристик речення форми пасивного стану дієслова-присудка англійського речення перекладаються кількома способами [Карабан 2006, с 148]:

1. Дієсловом пасивного стану: «*We are constantly being told that the English have lost their national identity – that there is no such thing as ‘Englishness’. There has been a spate of books bemoaning this alleged identity crisis, with titles ranging from the plaintive Anyone for England? To the inconsolable England: An Elegy*». – «Нам постійно кажуть, що англійці втратили національну ідентичність, що нема вже такого поняття – «англійськість». З'явилася сила-силенна плачів над цією буцімто кризою ідентичності: заголовки варіюються від тужливого «Хто тут за Англію?» до розпачливого «Англія: Лемент»».

2. Дієсловом у формі третьої особи множини теперішнього і майбутнього часів або у формі множини минулого часу, яке виступає

головним членом односкладного неозначено-особового речення: *«Most people obey the unwritten rules of their society instinctively, without being conscious of doing so. For example, you automatically get dressed in the morning without consciously reminding yourself that there is an unspoken rule of etiquette that prohibits going to work in one's pyjamas»*. – «Більшість кориться неписаним правилам свого суспільства інстинктивно, навіть цього не усвідомлюючи. Ось погляньмо, ви одягаєтеся вранці, на автоматі, не нагадуючи собі про негласне правило етикету, що забороняє приходити на роботу у піжамах».

3. Безособовою дієслівною формою на -но, -то, яка є головним членом односкладного безособового речення (з допоміжними дієсловами, що передають граматичне значення минулого чи майбутнього часу): *«Anthropologists are trained to use a research method known as 'participant observation', which essentially means participating in the life and culture of the people one is studying, to gain a true insider's perspective on their customs and behaviour, while simultaneously observing them as a detached, objective scientist»*. – «Антропологів вчать послуговуватись методом, який ми називаємо «включене спостереження», власне, суть методу полягає у тому, щоб не лише відсторонено та об'єктивно вивчати людей, а водночас і долучатися до їхнього життя та культурних традицій, пізнавати поведінкові та культурні закони по-справжньому, зсередини».

4. Інфінітивом (особливо в підрядних предикативних частинах умови): див. Додаток Г, № 21

Пасивний інфінітив у складі модального дієслівного присудка звичайно перекладається українським інфінітивом: *«It is then customary to question the entire moral basis of the observation element, and, ideally, to express grave reservations about the validity of modern Western 'science' as a means of understanding anything at all»*. – «Потім заведено взагалі засумніватися у доцільності застосування методу спостереження і, в ідеалі, висловити серйозне занепокоєння стосовно спроможності західної «науки» пізнавати

хоча б щось».

Як бачимо, переклад англійських пасивних конструкцій з текстів антропологічної тематики українською мовою супроводжується низкою граматичних трансформацій, що торкаються як морфологічних характеристик слів, так і синтаксичної будови речення загалом. Англійське дієслово пасивного стану може при перекладі замінюватися на різні форми українського дієслова: пасивний стан, безособова форма на -но, -то, дієприкметник, активний стан, інфінітив. Здебільшого при перекладі було використано активний стан.

Підсумовуючи вищесказане, можна визначити, що найтипівішими граматичними труднощами перекладу англійських текстів антропологічної тематики є переклад конструкцій пасивного стану, інфінітивних і дієприкметникових конструкцій. Граматичне значення англійських дієслівних форм, їх синтаксична функція, входження до складу зворотів, контекстуальне оточення, граматичні особливості українського дієслова, норми мови перекладу визначають обсяг граматичних трансформацій, які зачіпають як морфологічні характеристики слів, так і синтаксичну будову речення загалом.

ВИСНОВКИ

На сьогоднішній день неможливо уявити собі життя без взаємозв'язку з іншими культурами. Пожвавлення та інтенсифікація наукових контактів, розширення ареалу міжкультурної комунікації та інтернет-експансія дають можливість людині безперервно і безперешкодно навіть в умовах пандемії та воєнних дій ознайомитися із культурними та побутовими артефактами інших націй. Так звані культурні маркери або ж реалії дають змогу зрозуміти життя та цінності інших народів та культур, краще пізнати їхній побут та менталітет. Таку інформацію ми можемо знайти на сторінках антропологічних текстів, що набирають популярність серед читачів та дослідників цього жанру.

Текст антропологічної тематики нерозривно пов'язаний із науковим поняттям «антропологія», тобто науки, в центрі якої знаходиться людина, її походження, фізичний і культурний розвиток, біологічні особливості, соціальні звичаї та вірування людства. До досліджень антропології, її філософської та літературної інтерпретації, а також її перекладу займалися такі дослідники як С. Омїадзе, В. Табачковський, В. Дяченко, А. Носов та багато інших. Це ще раз наголошує на постійному невгасаючому інтересі української спільноти до вивчення людської природи та самотності.

З лексичної та граматичної точки зору, антропологічні тексти є явищем, яке, безсумнівно, варте наукової уваги. Як бачимо з дослідження, аналізована збірка текстів К. Фокс «Спостерігаючи за англійцями» є світовим бестселером. Це наголошує на актуальності та зростаючому попиті людей до пізнавання та ознайомлення з побутом та культурою інших народів. Саме реалії інших культур дають можливість сформувати уявлення про життя інших націй та народів, дізнатися про їхній менталітет та спосіб життя. Навіть такі прагматичні сфери життя як побут, спілкування, буденність, погода, шлюб, побут стають до нас ближче саме завдяки перекладацьким зусиллям.

У ході дослідження було розглянуто поняття «текст антропологічної тематики» та визначено його лексичні та граматичні особливості. Зокрема, було виявлено, що жанрова парадигма таких текстів має гетерогенний характер: він поєднує в собі риси і наукового тексту з огляду на точність, інформативність, логічність та об'єктивність; і науково-популярного тексту, де фактаж розбавлено наближеними для рівня розуміння читача текстовими пасажами пояснювального характеру; і культурологічного, публіцистичного або ж соціологічного тексту, де наявні текстові пасажі відповідної тематики та стилістики.

З лексичної точки зору текст наділений такими рисами як: інформативність, логічність, точність і об'єктивність, а також ясність та зрозумілість, наявність великої кількості термінів та культурологічних та побутових реалій. З граматичної точки зору нами було виокремлено такі особливості як: вживання пасивного стану, інфінітивних конструкцій, складних речень, тощо. Підсумовуючи вищесказане, варто зазначити, що тексти антропологічної тематики мають чималу кількість особливостей, що вказують на їх спорідненість з науковим текстом, хоча жанр аналізованої розвідки тяжіє до науково-популярного.

Також, було окреслено проблематику перекладу антропологічних текстів та запропоновано дослідницький алгоритм перекладу таких текстів. Він є таким: по-перше, необхідно обрати стратегію перекладу, яка безпосередньо буде залежати від жанру та специфіки тексту оригіналу. По-друге, необхідно приділити належну увагу лексиці та перекладацьким трансформаціям при її відтворенні. На основі антропологічного дослідження К. Фокс, нам вдалось розглянути достатню кількість прикладів та проаналізувати способи відтворення різної категорії лексики. Було відзначено, що більшість термінів було перекладено словниковим відповідником, а також синонімічною заміною. В тексті також зустрічались такі перекладацькі трансформації як: антонімічний переклад, смислова заміна, калькування перестановка, опущення та ін. По-третє, варто

враховувати поєднання підбраного еквіваленту в сюжетну основу оригінального тексту. Тобто брати до увагу стилістику написання оригіналу та часовий простір дій, описаних у тексті.

В роботі нам вдалось дослідити особливості відтворення культурних реалій в текстах антропологічної тематики. Антропологічні тексти містять у собі велику кількість культурно-маркованої лексики, яку треба адекватно передати при інтерпретації. Для вирішення поставленої мети можна використовувати такі перекладацькі стратегії як доместикація та форенізація. Зокрема, у проаналізованому нами тексті книги К. Фокс «Спостерігаючи за англієцями» здебільшого було використано доместикацію (близько 87%). Такий висновок ми зробили на основі вибірки проаналізованих прикладів зі збірки. На відміну від форенізації, доместикація допомагає наблизити читача до тексту оригіналу та краще зрозуміти особливості описаної у книзі англійської культури та реалій.

Як бачимо, в контексті сучасного діалогу культур між Великою Британією та Україною інтерес до антропологічного аспекту життя англієців, зокрема до культурологічного та побутового вимірів є незгасаючим та іманентним. Також важливим є врахування тих засобів, методів та прийомів, які використовують перекладачі при транслюванні культурного коду вихідного тексту в текст перекладу. Таким чином, наше дослідження демонструє перспективи для подальшого вивчення побутових та культурних вимірів текстів антропологічної тематики, зокрема, особливості їхнього перекладу та адаптації. Крім того, перспективним є вивчення перекладу культурно-маркованої лексики та способів їх відтворення.

SUMMARY

Today, it is impossible to imagine life without a relationship with other cultures. The revival and intensification of scientific contacts, and the expansion of the area of intercultural communication, and internet expansion allow people to continuously and unhindered even in the conditions of pandemics and military operations to get acquainted with cultural and everyday artifacts of other nations. So-called cultural markers or realities make it possible to understand the life and values of other peoples and cultures, to better understand their way of life and mentality. Such information can be found on the pages of anthropological texts that are gaining popularity among readers and researchers of this genre.

The text of anthropological themes is inextricably linked with the scientific concept of «anthropology», that is, the science at the center of which is Luina: its origin, physical and cultural development, biological features, social customs and beliefs of humanity. Prior to the research of Anthropology, its philosophical and literary interpretation, as well as its translation, such researchers as S. Omiadze, V. Tabachkovsky, V. Dyachenko, A. Nosov and many others. Such a wide list once again emphasizes the constant unquenchable interest of the Ukrainian community in the study of human nature and identity.

From a lexical and grammatical point of view, anthropological texts are a phenomenon that is undoubtedly worthy of scientific attention. This is primarily due to its relevance and demand. As we can see from the study, the analyzed collection of texts by K. Fox "watching the English" is a world bestseller. This highlights the relevance and growing demand of people to learn and get acquainted with the life and culture of other peoples. It is the realities of other cultures that make it possible to form an idea of the life of other nations and peoples, to learn about their mentality and way of life. Even such pragmatic areas of life as everyday life, communication, everyday life, weather, marriage, everyday life become closer to us precisely thanks to translation efforts.

In the course of the research, we were able to consider the concept of «text of anthropological topics» and determine its lexical and grammatical features. In particular, we found that the genre paradigm of such texts has a heterogeneous character: it combines the features of a scientific text due to accuracy, information content, logic and objectivity; and a popular science text, where the fact is diluted with explanatory text passages that are close to the level of understanding of the reader; and a cultural, journalistic or sociological text, where there are text passages of the corresponding subject and style.

From a lexical point of view, the text is endowed with such features as: informative, logical, accurate and objective, as well as clarity and clarity, the presence of a large number of terms and realities. From a grammatical point of view, we have identified such features as: the use of the passive state, infinitive constructions, complex sentences, and the like. Summing up the above, it is worth noting that texts of anthropological themes have a considerable number of features that indicate their kinship with the scientific text.

We also identified the problems of translating anthropological texts and proposed a research algorithm for translating such texts. First, you need to choose a translation strategy that will directly depend on the genre and specifics of the original text. Secondly, it is necessary to pay due attention to vocabulary and translation transformations when reproducing it. Based on the anthropological research of K. Fox, we were able to consider a sufficient number of examples and analyze ways to reproduce different categories of vocabulary. We determined that most of the terms were translated by a dictionary match, as well as a synonym substitution. In the text, there were also such translation transformations as: antonymic translation, semantic replacement, calculus permutation, omission, etc. third, it is necessary to take into account the combination of the selected equivalent in the plot basis of the original text. In other words, take into account the style of writing the original and the time space of actions described in the text.

In our work, we were able to study the peculiarities of reproducing cultural realities in texts of anthropological themes. Anthropological texts contain a large

amount of culturally labeled vocabulary, which must be adequately conveyed during interpretation. To achieve this goal, you can use translation strategies such as domestication and forenization. In particular, in the text of K. Fox's book «Watching the English» analyzed by us, domestication was mainly used (about 87%). We made this conclusion based on a sample of analyzed examples from the collection. Unlike forenization, domestication helps to bring the reader closer to the original text and better understand the features of the English culture and realities described in the book.

As we can see, in the context of the modern dialogue of cultures between Great Britain and Ukraine, interest in the anthropological aspect of British life, in particular in cultural and everyday extinction, is unquenchable and immanent. It is also important to take into account the tools, methods and techniques that translators use when translating the cultural code of the source text into the translation text. Thus, our research demonstrates prospects for further study of the everyday and cultural dimensions of anthropological texts, in particular, the peculiarities of their translation and adaptation. In addition, it is promising to study the translation of culturally labeled vocabulary and ways to reproduce them.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдеєнко Т. Лінгвокультурологічні особливості англійських мовних реалій // Актуальні питання іноземної філології. 2014. № 1. С. 5–9.
2. Білозерська Л. П., Возненко Н. В., Радецька С. В. Термінологія та переклад : навчальний посібник для студентів філологічного напрямку підготовки. Вінниця : Нова книга, 2010. 232 с.
3. Болдирева А. Є. Реалії в оригіналі та перекладі // Записки з романо-германської філології. 2020. Вип. 1. С. 45–53.
4. Борзенко С. Г., Бабаєва Л. В., Ковалюк Л. А. Грамматическая структура художественного текста, изучаемого в иноязычной аудитории: к проблеме адаптации и продуцирования. К. : Мова и культура, 1997. 325 с.
5. Борисова О. В. Трансформація вербалізації в англо-українському перекладі мови : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. філол. наук : [спец.] 10.02.16 «Перекладознавство» / Нац. ун-т ім. Т. Шевченко КНУ України. К., 2005. 17 с.
6. Бурбак О. Ф. Реалія та способи визначення її лінгвістичного статусу // Іноземна філологія. 1985. № 5 С. 68–69.
7. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад. Вінниця : Нова книга, 2010. 232 с.
8. Вейзе А. А. Перевод технической литературы с английского на русский. Минск : Вышэйшая школа, 1997. 112 с.
9. Вейзе А. А. Чтение, реферирование и аннотирование иностранного текста. Минск : Высшая школа, 1985. 127 с.
10. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. К. : Международные отношения, 1980. 273 с.
11. Волкова Т. Я. К вопросу о разграничении термина и общеупотребительного слова // Studia Germanica et Romanica. 2004. № 1. С. 5–16.
12. Вакуленко О. М. Термін і термінологія: основні положення та

методи дослідження // Проблеми семантики слова, речення та тексту. 2010. Вип. 25. С. 52–68.

13. Гаврилова О. В. Проблема лексичних відповідностей під час перекладу // Науковий вісник Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Луцьк, 2008. № 4. С. 296–300.

14. Герд А. С. Язык науки и техники как объект лингвистического изучения // Филологические науки. 1986. № 2. С. 48–56.

15. Герцовська Н. О. Реалія як лінгвістичне явище // Сучасні дослідження з іноземної філології. 2014. Вип. 12. С. 36–42.

16. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. К. : Вища школа, 1999. 207 с.

17. Граднобик М. С. Термінологічні особливості навчання перекладу спеціального англomовного тексту // Іноземні мови в навчальних закладах. 2008. № 5–6. С. 120–124.

18. Гаращенко Л. Б. Багатокомпонентні термінологічні одиниці загально технічної терміносистеми // Термінологічний вісник. Філологія. Полтава, 2013. Вип. 2. С. 65–71.

19. Гінзбург М. Д. Синтаксичні конструкції у фахових текстах. Практичні висновки з рекомендацій мовознавців // Проблеми української термінології. 2008. № 620. С. 26–32.

20. Д'яков А. С. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти. К. : КМ Academia, 2000. 218 с.

21. Дельєж Р. Нариси з історії антропології. Школи. Автори. Теорії. К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 112–145.

22. Демецька В. В. Теорія адаптації в перекладі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д. філол. наук : [спец.] 10.02.16 «Перекладознавство» / Нац. ун-т ім. Т. Шевченка КНУ України. Київ, 2008. 27 с.

23. Дегтярьова Л. П. Основи перекладу. Граматичні та лексичні аспекти : навчальний посібник. К. : Знання, 2005. 310 с.

24. Дюришин Д. Посредническая функция художественного

перевода // Перевод – средство взаимного сближения народов. М. : Прогресс, 1987. С. 166–172.

25. Єфімов Л. П. Стилiстика англiйської мови. Вінниця : Нова книга, 2004. 240 с.

26. Жлуктенко Ю. О. Проблеми адекватності перекладу // Теорія і практика перекладу. 1981. Вип. 6. С. 85–94.

27. Журавлева Т. А. Особенности терминологической номинации. Донецк : Донбасс, 1998. 253 с.

28. Зорівчак Р. П. Реалія в художньому мовленні: перекладознавчий аспект // Іноземна філологія. Львів, 1994. С. 106–107.

29. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). Львів : Вид-во при Львівському ун-ті, 1989. 216 с.

30. Калустова О. М. Деякі закономірності у граматичній проблематиці перекладу // Проблеми семантики слова, речення та тексту : зб. наук. праць. 2004. Вип. 12. С. 96–101.

31. Кириленко В. Стандартизація термінології: аналіз термінології, вжитої у стандартах, що стосуються сфери інформаційних технологій // Вісник Книжкової палати. 2010. № 11. С. 25–28.

32. Кияк Т. Р., Д'яков А. С., Куделько З. Б. Основи термінотворення. К. : Наукова думка, 2000. 206 с.

33. Ковтун О. В. Слова-реалії в туристичних текстах: лінгвістичний і перекладознавчий аналіз // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Філологія (мовознавство). 2015. Вип. 21. С. 353–360.

34. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу : навчальний посібник. К. : ІНКOS, 2002. 320 с.

35. Коломієць Л. В. Український Шекспір як досвід переісточення рідної мови // Мова і культура. 2005. Вип. 8. С. 211–234.

36. Коптілов В. В. Актуальні питання українського художнього

перекладу. К. : Видавництво Київського Університету, 1971. 130 с.

37. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу. К. : Юніверс, 2003. 280 с.
38. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства. Вінниця : Нова книга, 2008. 512 с.
39. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (англійською і українською мовою). К. : Вища школа, 1998. 175 с.
40. Крохмальна Г. До питання еволюції української літературознавчої терміносистеми // Вісник нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2011. № 709. С. 84–87.
41. Кузенко Г. М. Культурологічний аспект перекладу у міжмовній комунікації // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2017. № 2. С. 22–26.
42. Казакова Т. А. Практические основы перевода. К. : Союз, 2001. 320 с.
43. Кальниченко О. А., Подміногін В. О. Переклад та адаптація // Вісник Харківського нац. у-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія «Романо-германська філологія». 2004. № 636. С. 201–206.
44. Карпчук Н. П. Теорія і практика перекладу. Лексичні та граматичні аспекти. К. : Знання, 2010. 278 с.
45. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
46. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури : в 2 частинах. Вінниця : Нова книга, 2001. 272 с.
47. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову. К. : Політична думка, 1997. 300 с.
48. Каушанская В. Л. Грамматика английского языка: Морфология.

Синтаксис. К. : ИНКОС, 2009. 320 с.

49. Лотоцька О. Л., Собчук Л. В. Реалії в міжкультурному аспекті перекладу англomовних текстів // Філологічні трактати. 2013. № 4. С. 47–51.

50. Лощенова І. Ф., Нікішина В. В. Перекладацькі проблеми відтворення англійських лінгвореалій // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». 2014. Випуск № 45. С. 275–277.

51. Лучук О. Діалогічна природа літератури: Перекладознавчі та літературознавчі нариси. Львів : Видавництво Українського Католицького Університету, 2004. 280 с.

52. Лавріненко Ю. Розстріляне відродження: Антологія 1917–1933 / упоряд. Є. Сверстюка. К. : Смолоскип, 2004. 992 с.

53. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу : навч. посіб. для студ. ВНЗ. К. : Центр учб. л-ри, 2009. 304 с.

54. Молчко О. Порівняльні конструкції з реалією в українській та англійській мовах (перекладознавчий аспект) // Вісн. Львів. ун-ту. Серія : Іноземні мови. Л., 2006. Вип. 13. С. 190–197.

55. Максимов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мова). К. : Ленвіт, 2006. 157 с.

56. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу. К. : Центр учбової літератури, 2009. 304 с.

57. Нехаєнко О. В. Бар'єр культурний // Велика українська енциклопедія. URL : <https://vue.gov.ua/> (дата звернення: 13.11.2022)

58. Нич Р. Антропологія літератури. Культурна теорія літератури. Поетика досвіду // Університетські діалоги. 2007. № 4. С. 63–65.

59. Погрібна Т. А. Реалії як етнокультурні маркери в художньому тексті та їх переклад // Актуальні проблеми філології та перекладознавства. 2016. Вип. 10 (2). С. 276–281.

60. Приймачок О. В. Типи коментарів у перекладах Лесі Українки оповідань Івана Франка // Лінгвостилістичні студії. 2016. Вип. 5. С. 171–180.

61. Рецкер Я. И. О закономерных соответствиях при переводе на родной язык // Теория и методика ученого перевода : сб. статей. М. : Академия педагогических наук. 1950. С. 156–183.
62. Сахащук О. І. Мовні реалії та способи їх перекладу // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Луцьк, 2008. № 2. С. 85–87.
63. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля, 2006. 716 с.
64. Скібіцька О. В. Передача культурно маркованої лексики при перекладі англомовних туристичних текстів // Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія. 2008. Вип. 408–409. С. 171–185.
65. Сітко А.В. Комунікативні типи англійських речень та їх функції // Філологічні студії. Луцьк, 2005. № 1-2 (3132). С. 128–131.
66. Тарасенко К. В., Кононова В. В. Лексичні особливості текстів антропологічної тематики // Тиждень науки-2022. Гуманітарний факультет : тези доповідей науково-практичної конференції. Запоріжжя, 18–22 квітня 2022 р. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2022. С. 1209–1210
67. Тарасенко К. В., Кононова В. В. Проблемні поля перекладу текстів антропологічної тематики: до постановки проблеми // III Всеукраїнська науково-практична конференція студентів та аспірантів. Запоріжжя, 18 листопада 2022 р. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2022. С. 65.
68. Тарнашинська Л. Літературна антропологія: «набуття себе-досвіду» (пролегомени до напрацювання методологічної свідомості). Тернопіль // Studia methodologica. 2008. Вип. 24. С. 98–112.
69. Федоренко С. В. Міжкультурна комунікація і переклад реалій // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія Філологічна. 2012. Вип. 25. С. 110–112.
70. Ханас О. Б. Гендерный аспект перевода. Методологічні проблеми перекладу на сучасному етапі. Філологічні науки // Вісник Сумського

державного університету. 2002. Вип. 10. С. 43–47.

71. Шарапова М. О., Шуменко О. А. Культурні реалії в англомовному художньому дискурсі та особливості їх перекладу // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Філологія. 2020. Вип. 23. С. 230–236.

72. Яковенко С. Предмет літературознавчої антропології. Польський варіант // *Studia methodologica*. Вип. 24. Тернопіль, 2008. С. 69–75.

73. Alves F. *Triangulating Translation*. Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2003. 164 p.

74. Baumgarten S. *Ideology and Translation* // *Handbook of Translation Studies*. 2021. Vol. 3. P. 59–65.

75. Bassnet S. *Reflections on Translation*. Bristol : Multilingual Matters, 2011. 192 p.

76. Berman A. *The Experience of the Foreign: Culture and Translation in Romantic Germany* / transl. by S. Heyvaert. Albany : State University of New York Press, 1992. 260 p.

77. Firoozkoobi S. *Culture-Specific Items in Literary Translation*. 2010. URL : https://www.researchgate.net/publication/283225491_CultureSpecific_Items_in_Literary_Translations (access date: 07.05.2022).

78. Landers C. E. *Literary Translation*. Toronto : Multilingual Matters Ltd, 2003. 215 p.

79. Lefevre A. *Translating Literature: Practice and Theory in a Comparative Literature Context*. New York : MLA, 1992. 165 p.

80. Levy J. *Translation as a Decision Process. Readings in Translation Theory*. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab, 1989. 137 p.

81. Harmer J. *The Practice of English Language Teaching*. Longman, 1991. 296 p.

82. Kageura K. *The Dynamics of Terminology: A Descriptive Theory of Term Formation and Terminological Growth*. Tokyo : John Benjamins Publishing, 2002. 322 p.

83. Newmark P. A. Textbook of Translation. New York : Prentice Hall, 1988. 292 p.
84. Nida E. A., Taber C. R. The Theory and Practice of Translation. Leiden : The United Bible Societies, 1982. 218 p.
85. Proshina Z. Theory of translation (English and Russian). Kiev : Far Eastern University Press, 2018. 276 p.
86. Rey A. Essays on Terminology. Philadelphia : John Benjamins Publishing, 1995. 223 p.
87. Stubbs M. Discourse Analysis: The Sociolinguistic Analysis of Natural Language. Chicago : University of Chicago Press, 1983. 279 p.
88. Venuti L. The Scandals of Translation: Towards an Ethic of Difference. London and New York : Routledge, 1998. 210 p.
89. Widdowson H. Explorations in Applied Linguistics. Oxford, 1979. 121 p.
90. Wills W. Translator Awareness // A Journal of English Language, Literatures in English and Cultural Studies. 1997. № 33. P. 89–100.

ПЕРЕЛІК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

91. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. М. : Советская энциклопедия, 1966. 571 с.
92. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2010. 844 с.
93. The Oxford English Dictionary. A Supplement to the Oxford English Dictionary / ed. by. R.W. Burchfield. Oxford : Clarendon Press, 2018. 1331 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

94. Фокс К. Спостерігаючи за англійцями : електрон.версія книги / пер. М. Госовська. 2018. URL :

https://drive.google.com/file/d/1lhKs3LjNVXFLCQwWQBslZ53eyEFVzwiK/view?usp=share_link (дата звернення 15 листопада 2022).

95. Fox K. Watching the English : електрон. версія книги. NY : Hodder. 2016. URL : https://drive.google.com/file/d/1yQlwznz8c9lYLuvRjH82JURPNCgdQP_/view?usp=share_link (access date 15 November 2022).

ДОДАТКИ

Додаток А

Тези доповіді «Лексичні особливості текстів антропологічної тематики»

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ТИЖДЕНЬ НАУКИ-2022

Збірник тез доповідей щорічної
науково-практичної конференції серед студентів, викладачів, науковців,
молодих учених і аспірантів
18–22 квітня 2022 року

Електронне видання на DVD-ROM

Запоріжжя • НУ «Запорізька політехніка» • 2022

<i>Лут К. А., Старенкова Г. О.</i> Актуалізація концепту work в українській та британській картинах світу	1201
<i>Костенко Г. М., Стрелковська Е. В.</i> Мовні засоби вираження концепту «свій-чужий»	1203
<i>Костенко Г. М., Подлесна А. В.</i> Особливості англомовних перекладів «ВІЯ» М. В. Гоголя	1205
<i>Костенко Г. М., Гацула Є. С.</i> Концепт «місто» у художньому просторі.....	1207
<i>Тарасенко К. В., Кононова В. В.</i> Лексичні особливості текстів антропологічної тематики.....	1209
<i>Підгорна А. Б., Кірєєва Д. О.</i> Диференціація понять «стиль» та «колерит (тональність)» мови	1211
<i>Підгорна А. Б., Беляєва Д. С.</i> Скорочення та аббревіатури: їх види та специфіка використання в науково-технічних текстах.....	1213
<i>Бондаренко О. М., Адасовський В. О.</i> Афіксація і метафора як способи утворення нових слів у галузі інформаційних технологій.....	1215
<i>Бондаренко О. М., Осипенко Є. О.</i> Утворення та етимологія термінів естетичної медицини.....	1217
<i>Волошук В. І., Кононенко А. Ю.</i> Семантичні особливості німецьких політичних термінів	1219
<i>Куц Е. О., Філіпова В. Ю.</i> Зовнішні та внутрішні запозичення англійської мови	1221

локальними історіями, є інтровертними, нерозгорнутими до «великих історій», культури та географії, але їх роль – в накопиченні, переробці та глибокій інтерпретації місцевих подій нібито непомітних здалеку та з висока – доволі серйозна для створення образу міста.

На вибудовування художніх образів міста чинить вплив об'єктивна міська реальність. Саме тут має значення і розвиненість постіндустріальної економіки, і географічне положення (центральність, прикордонність міст, природний ландшафт) та культурна стандартизація (наявність патріархальних, етнічних, релігійних традицій) та тип політичного режиму (авторитарність/демократичність політичного курсу міських еліт). Ці фактори створюють сприйняття міської середи, яка певним чином інтерпретується людьми та має для них суб'єктивну значимість. Завдяки стилістичним прийомам можна створити атмосферу, наділити місто якостями, які виділяють його на фоні інших.

УДК 81'373:572

Тарасенко К. В.¹, Кононова В. В.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФз-311м НУ «Запорізька політехніка»

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕКСТІВ АНТРОПОЛОГІЧНОЇ ТЕМАТИКИ

Текст антропологічної тематики з лексичної точки зору є явищем, яке, безсумнівно, варте наукової уваги. Це зумовлено, насамперед тим, що його жанрова парадигма має гетерогенний характер: він поєднує в собі риси і наукового тексту з огляду на точність, інформативність, логічність та об'єктивність; і науково-популярного тексту, де фактаж розбавлено наближеними для рівня розуміння читача текстовими пасажами пояснювального характеру; і культурологічного, публіцистичного або ж соціологічного тексту, де наявні текстові пасажі відповідної тематики та стилістики.

Звичайно, що лексична специфіка залежить від типу та виду конкретного тексту. Нами було проаналізовано збірку британської антропологині К. Фокс «Watching the English» (2004) [1], переклад якої виконала М. Госовська у 2018 році. Приклади з англомовного варіанту тексту наведено в цих тезах.

Для аналізованого тексту притаманним є насиченість термінами та словосполученнями. Англомовні терміни текстів антропологічної тематики поділяються на однокомпонентні та багатокомпонентні або складені. До однослівних термінів відносяться прості або непохідні (однокореневі): *courtship, dancing, divination, education*; похідні, утворені від однокореневих

слів і афіксів: *etiquette*; складні, що мають у своєму складі не менше двох коренів: *bodily adornment*. До багатокомпонентних або складених термінів відноситься термін *postnatal care*. Терміни та терміноодиниці є одним з головних текстотвірних чинників, що репрезентують когнітивний потенціал, інформаційну насиченість та оптимальність мовної форми (точність, однозначність розуміння інформації).

Текстові пасажі аналізованої розвідки К. Фокс також рясніють характерними для тексту антропологічної тематики риторичними запитаннями (*what is Englishness?*), метафоричними висловлюваннями (*any «snapshot» of English behaviour*), певною діалогічністю стилю, коли авторка нібито розмовляє із потенційним реципієнтом розвідки, спонукаючи його до певної співучасті, «проникнення» в текст та, водночас, переформатуючи строгий стиль наукового тексту в науково-популярний.

До речі, жанрова парадигма таких текстів є доволі розлогою: це залежить і від особистості автора/авторки, і від прагматичної мети такого типу текстів та інших факторів.

За тематичним критерієм діапазон лексики є напрочуд широким, він включає в себе і абстрактні поняття (*food, culture, behaviour, weather, conversation*), і назви продуктів харчування та їжі (*strawberry, apricot, pasta, marmalade, egg, sausage, tomato*), і реалії (*English curry, Serrano ham, fish and chips*), і назви ритуалів та звичаїв, пов'язаних, приміром, з їжею (*knife-holding rule, pea-eating rule, port passing rule*) або ж іншими сферами життя (поведінка англійців, традиції, звичаї, повсякденність та буденність тощо).

Аналіз лексичних особливостей текстів антропологічної тематики свідчить про поєднання в одному текстовому просторі впливу різних стихій: по-перше, науковий характер тексту із притаманними йому точністю, логічністю та системністю зумовлює наявність великої кількості різних термінів та терміносполучень; по-друге, комунікативний, діалогічний характер тексту зумовлює як широкий тематичний діапазон (абстрактні поняття, ритуали, реалії та ін.), так і есеїстичність, діалогічність (риторичні запитання, метафори та ін.). Така амбівалентність і зумовлює подальші дослідницькі перспективи як-от: визначення жанрової приналежності таких текстів, розробка алгоритму їхнього перекладу українською мовою та інші філологічні цікавинки, що варті наукових рефлексій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Fox, K. *Watching the English [Text]* / K. Fox. – London : Hodder & Stoughton, 2004. – 559 p.

УДК 81'38'42

1210

Додаток Б**Тези доповіді «Проблемні поля перекладу текстів антропологічної
тематики: до постановки проблеми»**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

**МАТЕРІАЛИ
III Всеукраїнської
науково-практичної конференції
студентів та аспірантів**

**«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА,
ТЕКСТОЛОГІЇ І ДИСКУРСОЛОГІЇ»**

Запоріжжя, 18 листопада 2022 р.

м. Запоріжжя
2022

ФУНКЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНЕ АРАНЖУВАННЯ МОВЛЕННЯ

ЗАГІНЕЙ М. А. Прагматичні стратегії малоформатних текстів англомовної технічної реклами	42
МЄЛАЙ Д. О. Синтаксичне аранжування англомовного туристичного проспекту	43

РОЗВИТОК СЛОВНИКОВОГО СКЛАДУ СУЧАСНИХ МОВ

АЧКАСОВА К. О. Англомовні запозичення на -ing у сучасній французькій мові	46
БЄЛЯЄВА Д. С. Синтаксичний спосіб творення англомовних термінів кібернетики	48
ГУСАРЕНКО К. М. Англійські ідіоми з компонентом-топонімом	50
ЄФИМЕНКО М. С. Вплив комп'ютерних технологій на розвиток англомовного лексикону системи освіти	51
ЗІНЧЕНКО С. О. Назви спорідненості і свояцтва в англійській та французькій мовах	53
МАМЕДОВА К. Б. Особливості вживання і функціонування складних прикметників в сучасних британських та американських засобах масової інформації (на матеріалі журналів «The New Yorker» та «The Spectator»)	54
ФОМІНА О. С. Питомі словоформи з англомовним компонентом -ing у сучасній французькій мові	56

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФАХОВИХ ТЕКСТІВ

БАРНЯК К. В. Особливості перекладу текстів комп'ютерної тематики	57
БАХШИ-САРАЧ В. Р. Специфіка семантичного процесу синонімії в термінології як проблема спеціального перекладу	59
ВАСИЛЕВСЬКИЙ В. В. Синтаксична своєрідність англомовного науково-технічного тексту в аспекті трансляції	60
ДЖЕНЖЕРА М. В. Лексичні особливості текстів гендерної тематики	62
КОВАЛЬ П. С. Специфіка аудіовізуального перекладу	63
КОНОНОВА В. В. Проблемні поля перекладу текстів антропологічної тематики: до постановки проблеми	65
КУЗНЕЦОВ Т. В. Засоби відтворення англомовних семантичних неологізмів українською мовою	66
ПОЛЬЩЕНКО М. В. Методологія оцінювання машинного перекладу	69
ПУЗАНОВ Є. Р. Переклад скорочень та аббревіатур в текстах комп'ютерної тематики	71

Кононова В. В., студентка
Тарасенко К. В., к. філол. н., доцент
Національний університет «Запорізька політехніка»

ПРОБЛЕМНІ ПОЛЯ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ АНТРОПОЛОГІЧНОЇ ТЕМАТИКИ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Наукові тексти антропологічної тематики є доволі репрезентативними для аналітичного осмислення як лінгвістами, так і перекладознавцями, і літературознавцями. Як і будь-який текст наукової тематики він має типові ознаки як-от: інформативність, логічність, точність та ін. Текст антропологічної тематики генетично споріднений із текстом культурологічної тематики, а отже його жанрова характеристика розширюється до науково-популярного тексту. Оскільки текст антропологічної тематики розповідає читачеві про людину, її побут, звички та традиції, зрозуміло і природньо, що цей текст є культурно-маркованим текстом, а отже містить культурно-марковану лексику (реалії).

Для того, щоб продемонструвати проблемні поля перекладу ми обрали англomовний текст відомої британської антропологині Кейт Фокс (Fox K. «Watching the English») [1] та її україномовний переклад – «Спостерігаючи за англійцями» [2]. Вже сам контент таких текстів містить доволі складний для розуміння та перекладу матеріал, оскільки перекладач має не тільки досконало знати обидві мови, але й бути дуже уважним при відтворенні культурного контексту та передачі певних культурних кодів.

Першим проблемним полем є переклад реалій. Так, при перекладі виразу *fish and chips* перекладачка М. Госовська віддає перевагу стратегії форенізації – «риба та картопля фри». Поняття «картопля фри» знайоме нашому українському читачеві, але в британському варіанті мови *chips* – це не чіпси, а смажена картопля. Тож тут варто було б дати посилання в англomовному тексті, а внизу сторінки – надати пояснення цієї реалії. Також до складних варіантів перекладу є такі лексеми як *junk food*, *foodieness*, *foodie-talk*, *gastro-porn*, *comfort food* та ін.

Другим проблемним полем є переклад термінів антропологічної тематики. Наведемо приклади декілька з них: *faith healing* (цілення віри), *funeral rites* (поховальні обряди), *kin-groups* (родинні групи), *luck superstition* (забобони), *population policy* (демографічна політика), *age-grading* (розподіл по віковим групам). Ця термінологія потребує і знання мови, і знання контексту у перекладача та вимагає занурення в антропологічні студії і навіть іноді консультування із фахівцями з цієї галузі щодо правильності перекладу того чи іншого терміну.

Третім проблемним полем є переклад складних граматичних конструкцій. Інформативність текстів антропологічної тематики, спрямованість таких текстів на повідомлення особливого характеру, не можуть не вплинути на структуру їхніх речень. Це проявляється у неозначено-особових та безособових реченнях, а також в розповідних реченнях, побудованих з використанням дієслова та його іменних форм в активному чи пасивному стані, а також інфінітивних, герундіальних чи партиципціальних конструкцій.

До труднощів перекладу належить і переклад пасивного стану, і переклад безособових конструкцій (інфінітив, герундій та дієприкметник), і переклад модальних дієслів. В цьому випадку перекладач має справу із науковим текстом, який рясніє такими конструкціями та не тільки передавати граматичну специфіку, але й не втратити смисл тексту.

Таким чином, перекладач має не тільки добре знати унормовану мову оригіналу, але й бути фахівцем з лінгвокультурології, історії та сучасного життя певної нації. Справа ускладнюється тим, що в тексті оригіналу реалія часто сприймається як щось звичне, органічне, рідне для тих читачів, яким текст призначений. Звідси – дилема: або обрати стратегію «доместикації» або стратегію «форенізації»: це протиріччя може здолати лише досвідчений перекладач, що добре знає побут і історію, відчуває зображувальні можливості вписаного у текст слова.

Література

1. Fox K. Watching the English. London : Hodder & Stoughton, 2004. 454 p.
2. Фокс К. Спостерігаючи за англійцями / пер. М. Госовської. Львів : Видавництво Старого Лева, 2018. 608 с.

Кузнєцов Т. В., студент
Кузнєцова І. В., к. філол. н., доцент
Національний університет «Запорізька політехніка»

ЗАСОБИ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНИХ СЕМАНТИЧНИХ НЕОЛОГІЗМІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

В епоху масової комунікації існують безпрецедентні можливості для розвитку та поширення неологізмів, зокрема семантичних неологізмів. Яскравим доказом цьому є мова періодичних видань нашого часу. Мова як американської, так і британської преси часто збагачується неологізмами. Багато з них так і залишаються оказіоналізмами, тоді як інші інновації поступово переходять до основного словарного складу мови. У практиці перекладацької роботи помітне місце займає проблема перекладу семантичних неологізмів.

Додаток В

Побутові та культурологічні реалії соціологічного дослідження К. Фокс «Спостерігаючи за англійцями» та їхній переклад українською

№	Оригінал	Переклад	Спосіб перекладу
1.	Lunch	Діловий обід	Конкретизація
2.	Grooming-talk	Світська бесіда	калькування
3.	Englishness	Англійськість	калькування
4.	Drunken debauchery	П'яний дебош	Словниковий відповідник
5.	Sin	Грішок	Синонімічний переклад
6.	Snogging	Обніматись по кутках	Конкретизація
7.	making a fool of yourself	Клеїти дурня	калькування
8.	cultural remission	Культурна ремісія	транскрибування
9.	the hard way	На власній шкурі	калькування
10.	muddle rules	Правила плутанини	калькування
11.	middling	Оминання гострих кутів	Описовий переклад
12.	fence-sitting	Встановлення меж	Словниковий відповідник
13.	after-work-drinks	Похід «на пиво»	конкретизація
14.	office-party	Корпоратив	конкретизація
15.	props	«помічники»	Синонімічний переклад
16.	DIY	«зроби-самство»	калькування
17.	television soap operas	Телемило	Синонімічний переклад
18.	thirty-something	Перевалило за тридцять	Описовий переклад
19.	EastEnders	Мешканці Іст-Енду	Описовий переклад
20.	quizzes and crosswords	Кросворди та шаради	Синонімічний переклад
21.	Fun shopping	закупи «для розваги»	Описовий переклад
22.	Shopping as Saving'	Ощадливість на закупах	Описовий переклад

23.	'Petiquette'	«Песикет»	транскрибування
24.	keeping pets	Тримати тварин	калькування
25.	tear-jerker films	Сльозливі фільми	калькування
26.	toe-wrestling	Боротьба на пальцях ніг	калькування
27.	Three-emotions Rule'	Правило трьох емоцій	калькування
28.	'Dress- down Friday'	вільна п'ятниця	Смислова заміна
29.	Casual Friday	п'ятниця без краватки	Смисловий розвиток
30.	Weather-speak rules	правила світських бесід	калькування
31.	Eccentric-sheep	Чорна вівця	калькування
32.	English street- fashions	англійська вулична мода	калькування
33.	Courtesy rules	Правила гречності	Словниковий відповідник
34.	'Negative Politeness'	«негативна ввічливість»	калькування
35.	positive-politeness	«позитивна ввічливість»	калькування
36.	a sort of standing joke	Бородатий жарт	Смисловий розвиток
37.	Queuing rules	Як правильно стояти в черзі	Описовий переклад
38.	queue-jumping	пропхатися без черги	калькування
39.	glancing	скоса зиркати	Синонімічний переклад
40.	Muttering	бурмоситися	калькування
41.	Bloody hell!	Чорти б його побрали!	Смислова заміна
42.	Fair-play Rule	Правило чесної гри	Перестановка
43.	eye contact	Візуальний контакт	Калькування
44.	note	Польовий запис	Конкретизація
45.	un-Englishness	неанглійський	Калькування
46.	The most English possible manner	дуже по-англійськи	Калькування
47.	The 'Mercedes Test'	Тест «Мерседес»	Транслітерація

48.	The 'Mondeo Test'	Тест «Мондео»	Транслітерація
49.	Upper-middles	Пани з верхів середнього класу	Описовий переклад
50.	Jane-Austenish stigma	джейн-остінська стигматизація	Описовий переклад
51.	class anxietie	Класова тривожність	Калькування
52.	"Bumpex" school of advertising	реклама в стилі «На тобі, небоже, що мені не гоже»	Описовий переклад
53.	Polite procrastination	Ввічливе зволікання	Калькування
54.	Money-talk taboo	Табу на розмови про гроші	Описовий переклад
55.	Bourgeois Aspirations	міщанські прагнення	Калькування
56.	Excessive Moderation	надмірна поміркованість	Калькування
57.	fair-play rule	Правила чесної гри	Словниковий відповідник
58.	Moaning rules	Правила скигління	Калькування
59.	The 'Typical!' Rule	правило «От так завжди!»	Калькування
60.	Bogside Reading	Читання «на троні»	Смислова заміна
61.	Newspapers	Щоденні газети	Словниковий відповідник
62.	Working-class	Робочий клас	Калькування
63.	'fortress signal'	«сигнал фортеці»	Перестановка
64.	rules, but also ciphers	Правила і шифр	Синонімічний переклад
65.	Goth	Гот	Транслітерація
66.	team effort	командний характер	Калькування
67.	subculture	субкультура	Транслітерація
68.	Yooof Rules	Правила молодьожі	Калькування
69.	shiny tights	блискучі колготки	Словниковий відповідник
70.	tight shoes	тісні туфлі	Словниковий відповідник
71.	casual occasions	особлива okazія	Калькування

72.	over-baked suntans	Підкопчена засмага	Синонімічний переклад
73.	higher social ranks	вищі класи	Словниковий відповідник
74.	Dressing etiquette	Одіжний етикет	Калькування
75.	'life skill'	«лайфхак для виживання»	Описовий переклад
76.	tribal-subculture uniforms	уніформа племінних культур	Описовий переклад
77.	English eccentricity	Англійська ексцентричність	Словниковий відповідник
78.	Anti-earnestness	Заборона на надмірну серйозність	Описовий переклад
79.	foodieness	їжопоклонство	Калькування
80.	TV-dinner	Вечеря при телевізорі	Описовий переклад
81.	discerning gastronomes	Перебірливі гурмани	Калькування
82.	The novelty rule	Правило новизни	Калькування
83.	Class codes	Класові коди	Словниковий відповідник
84.	bacon sandwiches	сендвічі з беконом	Перестановка
85.	«bacon butties»	«канапка зі шпондером»	Синонімічний переклад
86.	pasta salad	Салат з пастою	Описовий переклад
87.	chip butties	канапка зі смаженою картоплею	Смислова заміна
88.	tinned fish	рибні консерви	Словниковий відповідник
89.	tinned fruit in juice	консервовані фрукти у власному соці	Описовий переклад
90.	cuts of bacon	Корейка	Конкретизація
91.	'Material Culture'	«матеріальна культура»	Транслітерація
92.	family meals	Сімейні обіди	Словниковий відповідник
93.	Napkin Rings	Кільця для серветок	Описовий переклад
94.	Fish knives	Ножі для риби	Словниковий відповідник

95.	Chips	Смажена картопля	Калькування
96.	flirting with intent'	Флірт з наміром	Калькування
97.	recreational flirting	флірт для рекреації	Транслітерація
98.	Girl-watching ritual	Спостереження за дівчатами	Словниковий відповідник
99.	gentlemen's clubs	Клуб джентельменів	Калькування
100.	Bourbon	Бурбон	Транслітерація
101.	Ham and eggs	Ячня з шинкою	Перестановка
102.	Scotch	Житній віскі	Синонімічний переклад
103.	Pool	Більярд	Словниковий відповідник
104.	Mackinaw	Шерстяне покривало	Синонімічний переклад
105.	Tudor chimneys	Будинок у тюдорівському стилі	Словниковий відповідник
106.	Yard	Ярд	Транслітерація
107.	Burberry	Пальто	Конкретизація
108.	Rugby	Регбі	Транслітерація
109.	Cricket	Крикет	Транслітерація
110.	Lumber-room	Чулан	Синонімічний переклад
111.	Underground	Метрополітен	Калькування
112.	Chamber	Кімната	Калькування
113.	Dressinggown	Халат	Конкретизація
114.	Irish stew	Ірландське рагу	Калькування
115.	Albert Hall	Альберт Холл	Словниковий відповідник
116.	Cricket-cap	Спортивний кашкет	Калькування
117.	Tenner	Десять фунтів	Словниковий відповідник
118.	Sterling	Фунти стерлінгів	Калькування
119.	Copper	Мідяки	Синонімічний переклад
120.	Gladstone bag	Саквояж	Словниковий відповідник
121.	Pennies	Пені	Транслітерація
122.	Will-o'-thewisp	Оманлива надія	Синонімічний

			переклад
123.	Drawingroom	Вітальня	Калькування
124.	Clerk	Клерк	Транслітерація
125.	tweed-suit	Твідовий костюм	Словниковий відповідник
126.	Froakcoat	Сурдуг	Транслітерація
127.	Inn	Заїзд	Калькування
128.	Acre	Акр	Транслітерація
129.	Shilling	Шилінг	Транслітерація
130.	Scotch bonnet	Шотландська шапочка	Словниковий відповідник
131.	“Standard”	«Стендард»	Транслітерація
132.	Evening paper	Вечірня газета	Словниковий відповідник
133.	Mile	Миля	Транслітерація
134.	Pound	Фунт	Словниковий відповідник
135.	Albert chain	Годинникова ланцюжка	Калькування
136.	Pence	Пенс	Транслітерація
137.	Bonnet	Шляпка	Калькування
138.	Feet	Фут	Словниковий відповідник
139.	Inch	Дюйм	Словниковий відповідник
140.	Gineas	Гінея	Транслітерація
141.	Slavey	Служниця	Калькування
142.	Vile weather	Погана погода	Синонімічний переклад
143.	Chamber	Кімната	Словниковий відповідник
144.	Daily press	Щоденна преса	Словниковий відповідник
145.	Lodging	Тимчасове помешкання	Описовий переклад
146.	Draw the veil	Замовчувати	Словниковий відповідник
147.	Half-crowns	Півкрон	Словниковий

			відповідник
148.	White shellac	Дешеве віскі	Калькування
149.	Mackinaw	Шерстяне покривало	Конкретизація
150.	Pint	Пінта	Транслітерація
151.	Senator	Сенатор	Транслітерація
152.	Hessian boots	Гессенські черевички	Транслітерація
153.	Beer joint	Пивна	Словниковий відповідник
154.	Chrysler roadster	Крайслер	Словниковий відповідник
155.	Grog	Грог	Транслітерація
156.	Gambling	Рулетка	Словниковий відповідник
157.	Sandwich	Сендвіч	Транслітерація
158.	Bottle of Four Roses	Бутилка віскі	Словниковий відповідник
159.	Dime	10 центів	Калькування
160.	a confirmed bachelor	старий парубок	Словниковий відповідник
161.	Trailer	Трейлер	Транслітерація
162.	Moccasins	Мокасини	Транслітерація
163.	Libby's tomato soup	Томатний соус Ліббі	Описовий переклад
164.	Hershey bars	Шоколад	Словниковий відповідник
165.	Motel	Мотель	Транслітерація
166.	Thanksgiving Day	День Подяки	Калькування
167.	Gallon	Галон	Транслітерація
168.	Barrel	Барель	Транслітерація
169.	lobbyist	Лобіст	Транслітерація
170.	Easter rabbit	Пасхальний кролик	Словниковий відповідник
171.	Barbecue	Барбекю	Транслітерація
172.	Maple syrup	Кленовий сиріп	Словниковий відповідник
173.	cherry pop	Напій вишневий	Описовий переклад
174.	Apple-pie	Яблочний пиріг	Словниковий відповідник
175.	Gold rush	Золота лихорадка	Словниковий

			відповідник
176.	Boy Scouts	Бойскаути	Калькування
177.	"Ivy League"	«Ліга плюща»	Словниковий відповідник
178.	Country music	Кантрі	Транслітерація
179.	Canoe	Каное	Транслітерація
180.	Denims	Джинси	Словниковий відповідник
181.	Quart	Кварта	Транслітерація
182.	A quarter	25 центів	Калькування
183.	Cheerleader	Чирлідер	Транслітерація
184.	Musical	Мюзікл	Транслітерація
185.	fire	Камін	Смисловий розвиток
186.	sitting-room	Вітальня	Калькування
187.	English window fasteners	англійські засуви	Словниковий відповідник
188.	cold beef	холодне м'ясо	Калькування
189.	shabbily dressed men	гультіпаки	Калькування
190.	ulster	пальто	Конкретизація
191.	jewel-box	скринька з коштовностями	Описовий переклад
192.	frock-coat	сюртук	Словниковий відповідник
193.	waistcoat	жилет	Словниковий відповідник
194.	ornament	прикраса	Генералізація
195.	brassy Albert chain	мідний ланцюжок	Калькування
196.	paper	газета	Конкретизація
197.	red-headed	рудий	Словниковий відповідник
198.	household	домівка	Синонімічний переклад
199.	a very stay-at-home man	великий сидень	Калькування
200.	door-mat	поріг домівки	Описовий переклад
201.	cobbler's wax	віск	Калькування
202.	benefactor	благодійник	Синонімічний

			переклад
203.	landlord	хазяїн будинку	Описовий переклад
204.	pea-jacket	горохового кольору куртка	Калькування
205.	magnifying lens	збільшувальне скло	Калькування
206.	weathercock	флюгер-півень	Описовий переклад
207.	chimney-pot	димар	Словниковий відповідник
208.	wall	мур	Словниковий відповідник
209.	gown	сукня	Калькування
210.	spices	пахкі трави	Словниковий відповідник
211.	bulrushes	очерет	Конкретизація
212.	vessel	корабель	Генералізація
213.	match-girl	дівчинка, що торгує сірниками	Описовий переклад
214.	amber beads	бурштинові чотки	Калькування
215.	beautiful houses	розкішні палати	Словниковий відповідник
216.	daggers	ножі	Генералізація
217.	dust-heap	смітник	Синонімічний переклад
218.	pinafores	фартушки	Смисловий розвиток
219.	cloaks	пелеринки	Конкретизація
220.	chimney-pot	димар	Словниковий відповідник
221.	wall	мур	Синонімічний переклад
222.	bulrushes	очерет	Словниковий відповідник
223.	willow-tree	верба	Словниковий відповідник
224.	cottage	хатина	Генералізація
225.	country-side	околиці	Словниковий відповідник
226.	Sweet-william	турецькі гвоздики	Описовий переклад

227.	Cowslip	первоцвіт	Словниковий відповідник
228.	Flower-de-luce	півники	Смисловий розвиток
229.	ale	ель	Транслітерація
230.	wheelbarrow	тачка	Калькування
231.	barn	комора	Конкретизація
232.	a plank of wood	дошка	Калькування
233.	cap	кашкет	Словниковий відповідник
234.	market	базар	Словниковий відповідник
235.	night-cap	нічний чепчик	Описовий переклад
236.	fur coat	кожух	Конкретизація
237.	muffler	хустка	Калькування
238.	boots	чоботи	Словниковий відповідник
239.	inn	корчма	Калькування
240.	spiced wine	настояне на духмяних травах вино	Калькування
241.	Fish and chips	Риба та картопля фрі	Смисловий розвиток
242.	porridge	Каша	Словниковий відповідник
243.	Coco Pops	кукурудзяні пластівці	Смислова заміна
244.	Orange squash	Сік	Генералізація
245.	shreddies	шоколадні подушечки	конкретизація
246.	Ready Brek	готовий сніданок	Генералізація
247.	plaice and chips	камбала і чіпси	Описовий переклад
248.	Smarties	«Смартіс»	Транслітерація
249.	pink wafer biscuit	рожева вафля	Калькування
250.	lumberjack shirt	картата сорочка	Синонімічний переклад
251.	patio	сторона будинку	Смислова заміна
252.	Back garden	сад, який знаходиться позаду будинку	Описовий переклад
253.	Mag-Lite torch	Ліхтарик	Генералізація
254.	Three Blind Mice	три сліпі мишки	Калькування

255.	Life Skills	соціальні навички	Калькування
256.	apple crumble	яблучне пюре	Смисловий розвиток
257.	crumble bit	шматочки яблука	Смислова заміна
258.	Fussell's Milk Powder	сухі вершки	Генералізація
259.	scotch	Віскі	Генералізація
260.	take-away chips	Чипси	Конкретизація

Додаток Г

Приклади перекладу англійських реалій книги К. Фокс «Спостерігаючи за англійцями»

1. «Fortunately, several rather more eminent anthropologists have provided us with lists of ‘cross-cultural universals’ – practices, customs and beliefs found in all human societies – which should help me to avoid this hazard» [Fox 2016]. – «На щастя, декілька авторитетніших за мене антропологів склали список «кроскультурних універсалій» – звичаїв, традицій та переконань, притаманних усім людям, – які допоможуть мені уникнути небезпеки»; [Фокс 2018].

2. «While I am not personally familiar with every existing human culture, lists such as these will help to ensure that I focus specifically, for example, on what is unique or distinctive about the English class system, rather than the fact that we have such a system, as all cultures have ‘a system of social status and methods of indicating it’» [Fox 2016]. – «Оскільки я не знайома з усіма культурами світу, переліки, на зразок цих, допомагають зрозуміти, що, наприклад, робить англійську класову систему унікальною та особливою, а не зациклюватись на самому факті наявності класової системи». [Фокс 2018]

3. «Already, I was told, we are living in a dumbeddown, homogenised McWorld, in which the rich tapestry of diverse and distinctive cultures is being obliterated by the all-consuming consumerism of Nike, Coca-Cola, McDonald’s, Disney and other multinational capitalist giants» [Fox 2016]. – «Мені казали, що світ перевернувся догори дригом, що ми живемо у гомогенізованому МакСвіті, де килим культур — колись різноманітних та відмінних — зачовгують всепоглинаючі у своєму консюмеризмі мультинаціональні капіталістичні гіганти на зразок компаній «Найк», «Кока-кола», «МакДональдз» та «Дісней»» [Fox 2016].

4. «Leaving aside the occasional upper-class exceptions, sartorial differences between middle-class youth and working-class ‘yoof’ are generally a

matter of degree» [Fox 2016]; «Залишимо в спокої окремих ексцентриків з верхівки класової драбини і зосередьмося на молоді із середнього класу та молодьожі («уооф») робочого класу – тут вся відмінність у манері одягатися криється в деталях».

5. «You will find that his father (or even grandfather – these prejudices are passed down the generations) was a petit-bourgeois middle-class businessman of some sort – perhaps a successful shopkeeper or sales manager or even a well-off car dealer...» [Fox 2016]; «От побачите, що його батько (чи дідусь – класові упередження передаються з покоління у покоління) був petit-bourgeois середнього ґибу і мав свою справу – може, успішну крамничку чи салон з продажу автомобілі, а може, був кмітливим комівожером» [Фокс 2018].

6. «At the same time, I am conscious of the wider danger of cross-cultural ‘ethnographic dazzle’ – of blindness to the similarities between the English and other cultures. When absorbed in the task of defining a ‘national character’, it is easy to become obsessed with the distinctive features of a particular culture, and to forget that we are all members of the same species» [Fox 2016]. – «Водночас, я усвідомлюю чималу небезпеку крос-культурного «етнографічного засліплення», яке часто перешкоджає з’ясувати, що ж спільного між англійською та іншими культурами. Захопившись процесом визначення «національного характеру», доволі легко погрузнути у вивченні відмінностей певної культури і принагідно забути, що ми всі є представниками одного виду»

7. «The economic influence of American corporate giants may indeed be overwhelming, and even pernicious, but their cultural impact is perhaps less significant than either they or their enemies would like to believe» [Fox 2016]. – Економічний вплив американських корпорацій-гігантів справді колосальний, навіть загрозливий у своїй колосальності, однак культурний – зовсім не такий значний, як би хотілося думати їм чи їхнім опонентам» [Фокс 2018].

8. «Fortunately, several rather more eminent anthropologists have provided us with lists of ‘cross-cultural universals’ – practices, customs and beliefs

found in all human societies – which should help me to avoid this hazard» [Fox 2016]. – «На щастя, декілька авторитетніших за мене антропологів склали список «кроскультурних універсалій» – звичаїв, традицій та переконань, притаманних усім людям, – які допоможуть мені уникнути небезпеки» [Фокс 2018].

9. «While I am not personally familiar with every existing human culture, lists such as these will help to ensure that I focus specifically, for example, on what is unique or distinctive about the English class system, rather than the fact that we have such a system, as all cultures have ‘a system of social status and methods of indicating it’» [Fox 2016]. – «Оскільки я не знайома з усіма культурами світу, переліки, на зразок цих, допомагають зрозуміти, що, наприклад, робить англійську класову систему унікальною та особливою, а не заціклюватись на самому факті наявності класової системи» [Фокс 2018].

10. «Really? As a fairly typical Guardian-reading, lefty-liberal product of the anti-Thatcher generation, I have no natural sympathy for corporate imperialists, but as a professional observer of sociocultural trends, I am obliged to report that their influence has been exaggerated – or, rather, misinterpreted» [Fox 2016]. – «А чи справді все так? Я, як досить-таки типове, що виросло на газеті «Гардіан», лівацьке дитя генерації анти-Тетчер, не маю ані найменшого співчуття до гігантів імперіалізму, однак, як професійна спостерігачка за соціокультурними трендами, мушу наголосити, що вплив цих гігантів дуже переоцінюють або ж радше хибно тлумачать» [Фокс 2018].

11. «Already, I was told, we are living in a dumbeddown, homogenised McWorld, in which the rich tapestry of diverse and distinctive cultures is being obliterated by the all-consuming consumerism of Nike, Coca-Cola, McDonald's, Disney and other multinational capitalist giants» [Fox 2016]. – «Мені казали, що світ перевернувся догори дригом, що ми живемо у гомогенізованому МакСвіті, де килим культур — колись різноманітних та відмінних — зачовгують всепоглинаючі у своєму консюмеризмі мультинаціональні капіталістичні гіганти на зразок компаній «Найк», «Кока-кола»,

«МакДональдз» та «Дісней»» [Фокс 2018].

12. «The economic influence of American corporate giants may indeed be overwhelming, and even pernicious, but their cultural impact is perhaps less significant than either they or their enemies would like to believe» [Fox 2016]. – «Економічний вплив американських корпорацій-гігантів справді колосальний, навіть загрозливий у своїй колосальності, однак, культурний – зовсім не такий значний, як би хотілося думати їм чи їхнім опонентам» [Фокс 2018].

13. «The Weather Hierarchy Rule - Правило погодної ієрархії; I am not saying that everyone in England prefers sun to cloud, or warmth to cold, just that other preferences are regarded as deviations from the norm. – «Звісно, що я не маю на увазі, боцімто усі до одного англійці люблять сонячну, а не хмарну, теплу чи прохолодну погоду» [Фокс 2018].

14. «The Shipping Forecast Ritual – Прогноз погоди для мореплавців»; «Our peculiar affection for our weather finds its most eloquent expression in our attitude towards a quintessentially English national institution: the Shipping Forecast» – «Дивовижна пристрасть до погоди виявляється у щирій любові до прогнозу погоди для мореплавців — квінтесенції англійськості» [Фокс 2018].

15. «English bonding-talk, another form of grooming-talk, is also largely sexspecific: male bonding-talk looks and sounds very different from female bonding-talk – although some of the underlying rules turn out to reflect the same basic values, which may qualify as ‘defining characteristics’ of Englishness» [Fox 2016]. – «Фатична розмова, підвид світської бесіди, також має відмінності за статевою ознакою: чоловіче фатичне спілкування – і за формою, і за змістом – значно відрізняється від жіночого, разом з тим, деякі основоположні правила відображають базові цінності, які ми можемо вивести у категорію «визначальних характеристик» англійськості» [Фокс 2018].

16. «The rules regarding attitudes towards shopping are also reflected in the manner in which males and females are expected to shop.» [Fox 2016] перекладено як «Правила, які встановлюють процедуру закупів, також

прописують, як чоловікам та жінками слід поводитися під час походів до крамниць.» [Фокс 2018].

17. «We are constantly being told that the English have lost their national identity – that there is no such thing as ‘Englishness’. There has been a spate of books bemoaning this alleged identity crisis, with titles ranging from the plaintive *Anyone for England? To the inconsolable England: An Elegy*». – «Нам постійно кажуть, що англійці втратили національну ідентичність, що нема вже такого поняття – «англійськість». З’явилася сила-силенна плачів над цією буцімто кризою ідентичності: заголовки варіюються від тужливого «Хто тут за Англію?» до розпачливого «Англія: Лемент»» [Фокс 2018].

18. «Most people obey the unwritten rules of their society instinctively, without being conscious of doing so. For example, you automatically get dressed in the morning without consciously reminding yourself that there is an unspoken rule of etiquette that prohibits going to work in one’s pyjamas» [Fox 2016].. – Більшість кориться неписаним правилам свого суспільства інстинктивно, навіть цього не усвідомлюючи. Ось погляньмо, ви одягаєтеся вранці, на автоматі, не нагадуючи собі про негласне правило етикету, що забороняє приходити на роботу у піжамах.» [Фокс 2018].

19. «Anthropologists are trained to use a research method known as ‘participant observation’, which essentially means participating in the life and culture of the people one is studying, to gain a true insider’s perspective on their customs and behaviour, while simultaneously observing them as a detached, objective scientist». – «Антропологів вчать послуговуватись методом, який ми називаємо «включене спостереження», власне, суть методу полягає у тому, щоб не лише відсторонено та об’єктивно вивчати людей, а водночас і долучатися до їхнього життя та культурних традицій, пізнавати поведінкові та культурні закони по-справжньому, зсередини» [Фокс 2018].

20. «The more usual, or at least currently fashionable, practice is to devote at least a chapter of your book or Ph.D. thesis to a tortured, self-flagellating disquisition on the ethical and methodological difficulties of participant

observation. Although the whole point of the participant element is to understand the culture from a 'native' perspective, you must spend a good three pages explaining that your unconscious ethnocentric prejudices, and various other cultural barriers, probably make this impossible» [Fox 2016]. – «Звичніше, чи принаймні модніше, присвятити один розділ книжки чи дисертаційної роботи детальному обговоренню – обов'язково щоб з елементами самобичування та тортур – етичних та методологічних ускладнень навколо методу включеного спостереження. Незважаючи на те, що метод покликаний допомагати дослідникові-спостерігачеві побачити культуру з позиції «свого», вам доведеться добрих три сторінки розповідати про усі свої несвідомі етноцентричні упередження та інші культурні бар'єри, що майже унеможливають використання цього методу на практиці» [Фокс 2018].

21. «It is then customary to question the entire moral basis of the observation element, and, ideally, to express grave reservations about the validity of modern Western 'science' as a means of understanding anything at all» [Fox 2016]. – «Потім заведено взагалі засумніватися у доцільності застосування методу спостереження і, в ідеалі, висловити серйозне занепокоєння стосовно спроможності західної «науки» пізнавати хоча б щось» [Фокс 2018].